

Tar den offentliga sektorn miljöhänsyn vid upphandling?

En enkätstudie 2009

RAPPORT 5997 • OKTOBER 2009

Tar den offentliga sektorn miljöhänsyn vid upphandling?

En enkätstudie 2009

NATURVÅRDSVERKET

Beställningar

Ordertel: 08-505 933 40

Orderfax: 08-505 933 99

E-post: natur@cm.se

Postadress: CM Gruppen AB, Box 110 93, 161 11 Bromma

Internet: www.naturvardsverket.se/bokhandeln

Naturvårdsverket

Tel: 08-698 10 00, fax: 08-20 29 25

E-post: registrator@naturvardsverket.se

Postadress: Naturvårdsverket, SE-106 48 Stockholm

Internet: www.naturvardsverket.se

ISBN 978-91-620-5997-2.pdf

ISSN 0282-7298

© Naturvårdsverket 2009

Elektronisk publikation

Omslagsfoto: © Magnus Ragnvid/Johnér

Förord

Miljöanpassad offentlig upphandling har identifierats som ett viktigt styrmedel för minskad miljöpåverkan. Genom att ställa miljökrav vid upphandling kan utbudet av produkter och tjänster påverkas i riktning mot mindre miljöpåverkan och omställningen till ett hållbart samhälle påskyndas.

Regeringen har i sin handlingsplan för miljöanpassad offentlig upphandling uppdragit åt Naturvårdsverket att kontinuerligt följa upp utvecklingen av miljöanpassad offentlig upphandling. Denna enkätstudie utgör en del av uppföljningen.

Rapporten är framtagen av Michael Söderström på ARS Research AB på uppdrag av Naturvårdsverket. Tomas Chicote har varit projektledare på Naturvårdsverket.

Stockholm september 2009

Naturvårdsverket

Innehåll

FÖRORD	3
SAMMANFATTNING	7
SUMMARY	9
1. INLEDNING	11
1.1 Bakgrund	11
1.2 Syfte	11
1.3 Målgrupp och omfattning	11
1.4 Metod och urval	11
1.5 Frågeformulär	11
1.6 Genomförande	12
2. RESULTATREDOVISNING	13
2.1 Inledning	13
2.2 Miljöarbetet inom organisationen	14
2.3 Miljökrav vid upphandling	20
2.4 Metoder och uppföljning	26
2.5 Hinder och möjligheter	33
2.7 Organisationen	38
3. ANALYS OCH KOMMENTARER	43
3.1 Inledning	43
3.2 Resultatsammanfattning	43
3.3 Analys av delmålgrupperna	44
3.4 Tidskomparation	45
BILAGA 1 NÅGRA LÄNSVISA RESULTAT	47
BILAGA 2 FRÅGEFORMULÄR	51

Sammanfattning

För att se i vilken utsträckning miljökrav ställs vid offentlig upphandling i Sverige låter Naturvårdsverket regelbundet genomföra enkätundersökningar. Målgruppen för undersökningarna är samtliga upphandlingsansvariga inom kommuner, lands- ting och myndigheter. Undersökningen har i denna form genomförts 2004, 2007 och nu 2009.

De viktigaste resultaten från årets undersökning (2007 års resultat inom parentes) är;

- 82 (78) procent av organisationerna svarar att de har en policy eller riktlinjer för att miljöhänsyn ska tas vid upphandlingar.
- 55 (47) procent svarar att organisationen har mål för miljöhänsyn vid upphandlingar.
- 52 (45) procent anger att personalen har givits utbildning i miljöanpassad upphandling.
- 65 procent anger att det finns miljökompetens inom organisationen som kan vara behjälplig vid formulering av miljökrav.
- 57 (57) procent svarar att de alltid eller oftast ställer miljökrav vid upphandlingar.
- 52 (37) procent uppger att de väljer de miljöbästa produkterna vid avrop på ramavtal.
- 57 (50) procent anger att de använder Miljöstyrningsrådets upphandlingskriterier.
- 24 procent svarar att de använder Miljöstyrningsrådets helpdesk.
- 32 (48) procent anger att de använder totalkostnadsberäkningar/livscykelkostnader.
- 11 (11) procent svarar att de alltid eller oftast gör uppföljningar ur miljösynpunkt.

Bristande kunskap om hur man ställer miljökrav utgör det största hindret vid miljöanpassad upphandling. Tillgängliga verktyg och goda exempel är det som efterfrågas för att i större utsträckning kunna ta miljöhänsyn.

Vid analys av de olika organisationerna visar resultatet att landstingen genomgående ger mer positiva svar, medan kommuner och myndigheter ger mer varierade svar. Organisationer med policy/riktlinjer för upphandling ger överlag mer positivt instämmande svar. Även storleken, sett till inköpsvolym, tenderar att vara en avgörande faktor där aktörer med större inköpsvolym genomgående svarar mer positivt.

En jämförelse med tidigare undersökningar visar att allt fler aktörer har en policy och mål för miljöhänsyn vid upphandling. Fler anger också att de utbildat sin personal och att de använder Miljöstyrningsrådets upphandlingskriterier. Därtill har andelen som svarar att de väljer de miljöbästa produkterna vid avrop ökat. Däremot

uppvisar årets undersökning ingen förändring i andelen som anger att de alltid eller ofta ställer miljökrav vid upphandling.

Summary

The Swedish EPA regularly commissions questionnaire surveys to find out the extent to which environmental requirements are specified in public procurement in Sweden. The target group for these surveys are all those responsible for procurement at municipalities, county councils and government agencies. Surveys of this kind were carried out in 2004, 2007 and now in 2009.

The principal results from this year's survey (with the figures for 2007 in brackets) are:

- 82 (78) per cent of the organisations say they have a policy or guidelines for incorporating environmental concerns in procurement procedures.
- 55 (47) per cent say that the organisation has targets for environmental concerns in procurement procedures.
- 52 (45) per cent state that their staff have been given training in sustainable procurement.
- 65 per cent state that there is environmental know-how and expertise in the organisation that may be of help when formulating environmental requirements.
- 57 (57) per cent say that they always or usually specify environmental requirements in procurement procedures.
- 52 (37) per cent say that they choose the most environmentally friendly products when placing call-off orders under framework contracts.
- 57 (50) per cent state that they use the Swedish Environmental Management Council procurement criteria.
- 24 per cent say that they use the Swedish Environmental Management Council helpdesk.
- 32 (48) per cent say that they use total cost calculations/life-cycle costs.
- 11 (11) per cent say that they always or usually follow up results from an environmental viewpoint.

A lack of knowledge about how to set environmental criteria constitutes the greatest obstacle to sustainable procurement. There is a demand for available tools and best practice as a means of increasing the extent to which environmental concerns are reflected in public procurement.

Analysis of the results from the various organisations shows that the responses from county councils were consistently more positive, whereas municipalities and government agencies gave more varied responses. Organisations with a policy or guidelines for procurement consistently gave more positive and affirmative answers. The size of purchases in volume terms also tends to be a key factor; those purchasing larger quantities consistently gave more positive answers.

A comparison with previous surveys reveals that an increasing number of actors have a policy and objectives for incorporating environmental concerns in

procurement. More also say that they have trained their staff and use the Environmental Management Council procurement criteria. Moreover, the proportion of people saying they choose the "greenest" products when placing call-off orders has increased. However, this year's survey revealed no change in the proportion of people who say they always set environmental criteria in procurement procedures.

1. Inledning

1.1 Bakgrund

I Naturvårdsverkets arbete med hållbar utveckling är offentlig upphandling en viktig del. För att se i vilken utsträckning miljökrav ställs vid offentlig upphandling och hur utvecklingen sker över tid har Naturvårdsverket initierat en undersökningsserie av ämnet. Tidigare undersökningar har genomförts 2004 och 2007. Under våren 2009 har den tredje undersökningen i serien genomförts.

1.2 Syfte

Undersökningen syftar till att ge en bild av i vilken utsträckning miljökrav ställs vid offentlig upphandling och hur tillfrågade aktörer arbetar med frågan.

1.3 Målgrupp och omfattning

Målgruppen för undersökningen är samtliga upphandlingsansvariga inom offentlig sektor; kommuner, landsting, länsstyrelser och myndigheter.

290 kommuner

21 landsting

201 myndigheter

Sammanlagt ingår 510 offentliga organisationer i undersökningspopulationen.

1.4 Metod och urval

Undersökningen är genomförd som en totalundersökning inom målgruppen. Alla myndigheter med miljöledningsuppdrag ingår i målgruppen.

Urvalsbasen levererades av Naturvårdsverket. ARS ansvarade för kompletteringar av urvalsbasen vad gäller kontaktuppgifter.

1.5 Frågeformulär

Frågeformuläret omfattar 27 frågor. Jämfört med det frågeformulär som användes vid undersökningstillfället 2007 har vissa omarbetningar gjorts. Omarbetningarna har i huvudsak genomförts av Naturvårdsverket. Naturvårdsverket har konsulterat ARS gällande frågornas formuleringar och formulärets uppbyggnad. Frågor som i den förra undersökningen gav svar av tveksamt värde, och frågor som Naturvårdsverket ej kände var nödvändiga för undersökningens syfte har strukits. Enstaka frågor har lagts till eller omformulerats.

1.6 Genomförande

Undersökningen genomfördes som en postal enkät med ett första utskick som följdes upp med tre påminnelser. Det första utskicket bestod av ett frågeformulär, ett förfrankerat svarskuvert och ett följbrev från Naturvårdsverket som beskrev syftet med undersökningen. Den första påminnelsen bestod av ett påminnelsekort. Den andra och tredje påminnelsen bestod av ett komplett utskick med följbrev (påminnelsebrev) från ARS, frågeformulär och svarskuvert.

ARS har administrerat utskick, insamling och databearbetning av enkäterna.

Undersökningen genomfördes i fält under perioden 24 april till 23 juni 2009.

Fältarbetet har givit följande svarsfrekvens.

Bruttourval	510
A.bortfall	-
Nettourval	510
B-bortfall	93
Varav	
Ingen ansvarig/Nybildad	2
Ej svar	1
Ej insända formulär	90
Totalt inkomna enkäter	417
Antal databearbetade formulär	411
Blanka	2
Sent inkomna	4
Svarsfrekvens	82 procent

Den totala svarsfrekvensen, 82 procent, är att betrakta som hög och mycket bra. Svarsfrekvensen i de tre huvudkategorierna är: Kommuner 80 procent, Landsting 90 procent och Myndigheter 80 procent. Vi kan utifrån ett gott material uttala oss om den offentliga sektorns arbete med miljöanpassning i upphandlingsarbetet.

2. Resultatredovisning

2.1 Inledning

Denna del av rapporten är en genomgång av resultaten fråga för fråga. Texten är disponerad med frågeformuläret som grund. Merparten av frågeresultaten är presenterade i grafisk form. Graferna är baserade på totalresultaten. Intressanta resultat i delmålgrupper (Landsting, Kommuner, Myndigheter etc.) är kommenterade i den löpande texten.

Det inkomna resultatet är statistiskt oviktat. Delmålgrupperna ingår således med den andel de utgör av den totala svarspopulationen. Inte heller svaren/ resultatet utifrån inköpsvolym/ inköpssumma är statistiskt viktade.

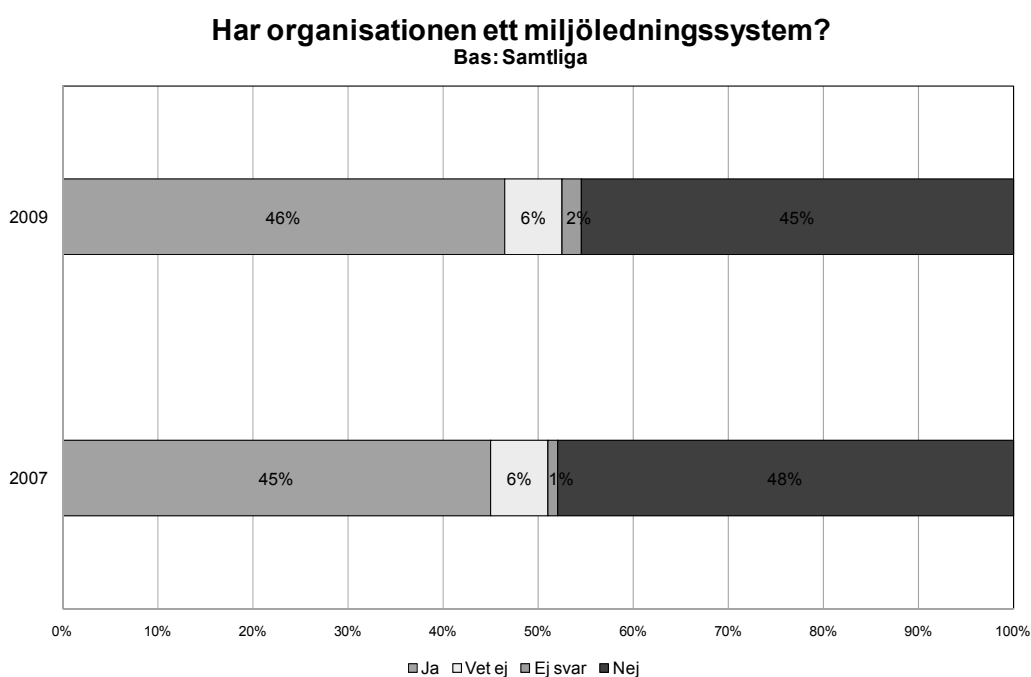
Det bör vidare kommenteras att ett lågt antal svarande för vissa svarsgrupper och frågeställningar kan innebära att stora procentuella skillnader förekommer.

2.2 Miljöarbetet inom organisationen

Frågeformuläret inleds med fem frågor om miljöarbete. Den första frågan behandlar om de tillfrågade aktörerna har ett miljöledningssystem.

1. Har organisationen ett miljöledningssystem?

46 procent svarar att organisationen har ett miljöledningssystem. En nästan lika stor andel (45 procent) ger ett nekande svar. 6 procent svarar att de inte vet och två procent har valt att avstå från att svara.

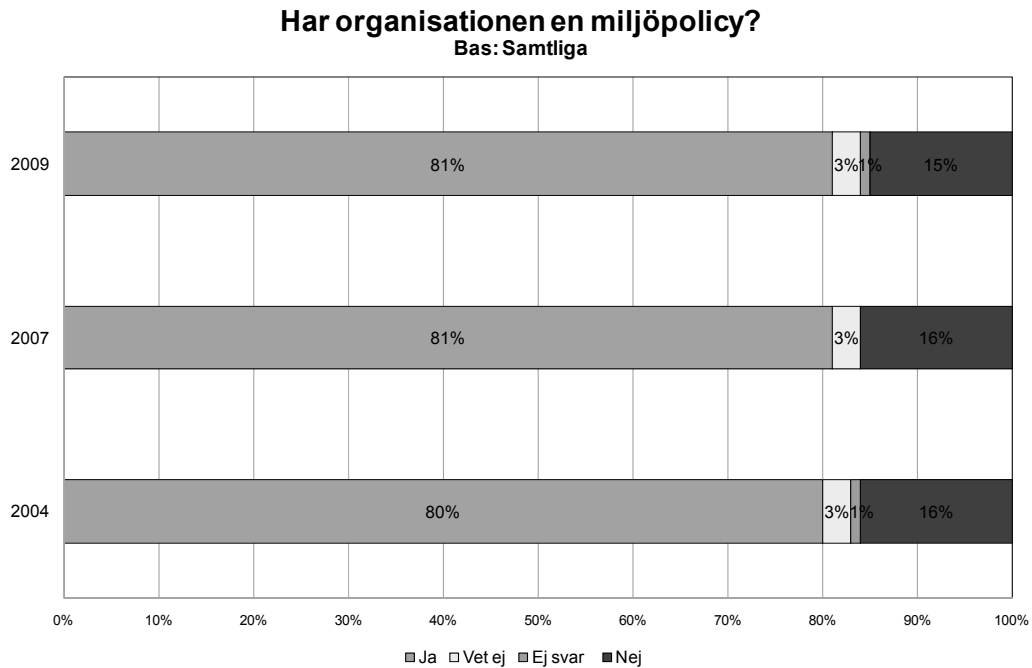
Vid analys av delmålgrupperna kan det konstateras att det finns en del signifikanta skillnader. Myndigheter (79 procent) och Landsting (68 procent) ger positivt avvikande svar, medan Kommuner (22 procent) i lägre utsträckning svarar att de har miljöledningssystem.

Det är vidare vanligare att aktörer med lägre inköpsvolym i högre grad ger svar som indikerar att de har miljöledningssystem. 64 procent av Aktörerna med inköpsvolym upp till 99 miljoner har miljöledningssystem, vilket kan jämföras med 30 procent för Aktörer med inköpsvolym mellan 100-999 miljoner kronor.

Nästa fråga behandlar huruvida de tillfrågade aktörerna har en miljöpolicy.

2. Har organisationen en miljöpolicy?

8 av 10 (81 procent) framhåller att organisationen har en miljöpolicy. 15 procent svarar att organisationen inte har en efterfrågad policy. Tre procent vet inte och en procent har valt att inte lämna svar på frågan.

Sett till delmålgrupperna går det återigen att observera en rad avvikande svar. Samtliga Landsting (100 procent) och en stor andel (94 procent) av Myndigheterna avviker på ett positivt sätt. Kommunerna utmärker sig dock på ett negativt sätt då 71 procent svarar att de har en miljöpolicy (genomsnittet är 81 procent).

Därtill står det klart att Aktörer med miljöledningssystem också tenderar att ha en miljöpolicy. Nästan alla (98 procent) Aktörerna med miljöledningssystem svarar att de också har en miljöpolicy. Detta kan endast göras gällande för två tredjedelar (66 procent) av de som inte har miljöledningssystem.

Vidare framhåller en relativt låg andel (71 procent) av Aktörerna som inte har policy/riktlinjer för upphandling att de har en miljöpolicy (84 procent för de som har policy/riktlinjer).

Resultatet är i stort oförändrat sedan föregående mätningar 2004 och 2007.

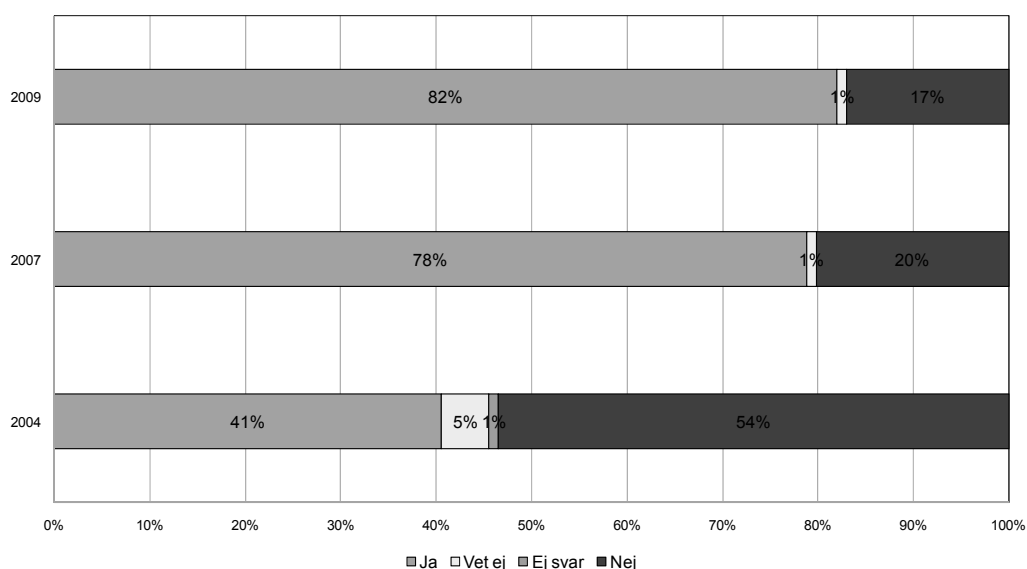
Vi frågar även om de berörda aktörerna har en policy eller riktlinjer för att miljöhänsyn ska tas vid upphandling.

3. *Har organisationen en policy eller riktlinjer för att miljöhänsyn ska tas vid upphandling?*

82 procent av de tillfrågade aktörerna inom den offentliga sektorn framhåller i 2009 års undersökning att de har en policy eller riktlinjer för upphandling med miljöhänsyn. 17 procent anger ett nekande svar och en procent svarar att de inte vet.

Har organisationen en policy eller riktlinjer för att miljöhänsyn ska tas vid upphandling?

Bas: Samtliga

I det aktuella avseendet avviker Landsting (100 procent) och Kommuner (87 procent) positivt. En signifikant låg andel av Myndigheterna (72 procent) svarar att de har en aktuell policy eller liknande riktlinjer. Även Aktörer med lägre inköpsvolym (upp till 99 miljoner kronor, 74 procent), och Aktörer som inte har en miljöpolicy (72 procent) avviker negativt.

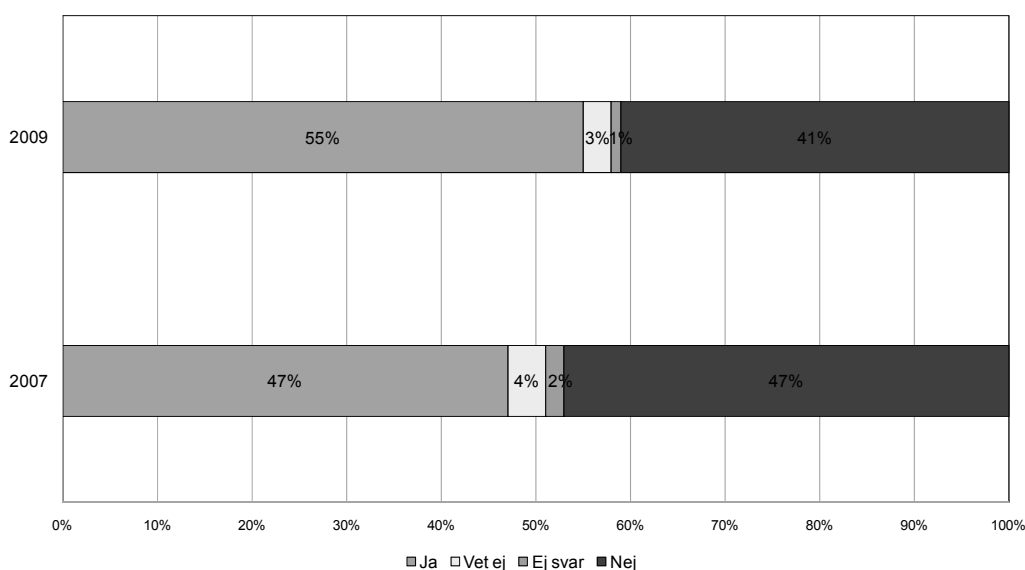
En jämförelse över tid visar att den positiva utvecklingen från mätningen 2007 har fortsatt under de senaste åren. Men den positiva utvecklingen är inte lika markant som mellan föregående mätningar. Den senaste mätningen antyder att andelen som har en policy för miljöhänsyn vid upphandling har ökat från 78 procent 2007 till 82 procent 2009.

För att införskaffa information om de tillfrågade aktörerna har några mål för miljöhänsyn vid upphandling ställer vi följande fråga.

4. *Har organisationen några mål för miljöhänsyn vid upphandling?*

Något fler än hälften (55 procent) meddelar att organisationen har mål för miljöhänsyn vid upphandlingar. 41 procent framhåller att de inte har några uppsatta mål. Tre procent svarar att de inte vet och en procent har avstått från att svara.

Har organisationen några mål för miljöhänsyn vid upphandling?
Bas: Samtliga

En stor andel (95 procent) av Kommunerna och Aktörer som har en inköpsvolym som överstiger en miljard (71 procent) har uppsatta mål för miljöhänsyn vid upphandling. Endast 44 procent av Myndigheterna ger samma svar, vilket avviker signifikant negativt.

Det går även att observera skillnader mellan Aktörerna som har en miljöpolicy och de som har en policy för upphandling. 60 procent av de som har en miljöpolicy har också mål för miljöhänsyn vid upphandling, vilket endast gäller för 30 procent av de som inte har en miljöpolicy. 63 procent av Aktörerna som har en policy för upphandling svarar Ja på den aktuella frågan, och endast 16 procent av de som inte har policy för upphandling ger samma svar.

Sedan undersökningen 2007 har en positiv utveckling ägt rum. Från 2007 till 2009 ha andelen som svarar att de har mål för miljöhänsyn vid upphandling ökat från 47 till 55 procent.

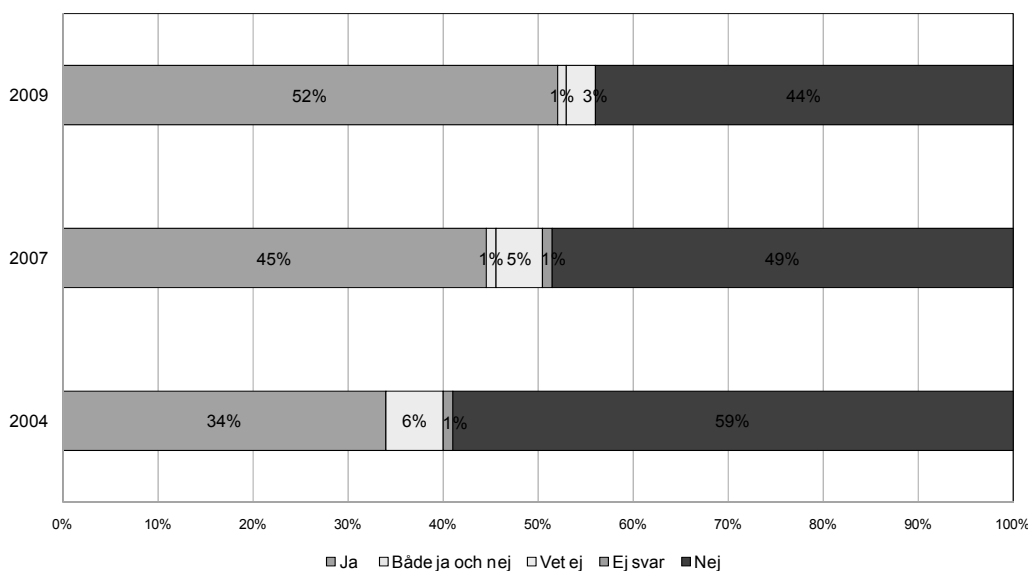
Vi frågar även om personalen som sköter upphandling har genomgått någon utbildning i miljöanpassad upphandling.

5. *Har personalen, som sköter upphandling, genomgått någon utbildning i miljöanpassad upphandling?*

Fler än hälften (52 procent) svarar att organisationens personal som sköter upphandling har givits utbildning i miljöanpassad upphandling. 44 procent ger ett nekande svar, en procent har angivit tvetydiga svar (Både ja och nej). De kvarvarande tre procenten svarar att de inte vet.

Har personalen som sköter upphandling genomgått någon utbildning i miljöanpassad upphandling?

Bas: Samtliga

Myndigheter (43 procent) avviker negativt tillsammans med Aktörer utan policy för upphandling (29 procent) och svarar Ja i lägre grad än den övriga populationen (52 procent).

Vid studier av de tillfrågade aktörernas inköpsvolym går det att observera att Aktörer med en inköpsvolym upp till 99 miljoner kronor avviker negativt då endast en tredjedel (31 procent) svarar Ja. Aktörer med inköpsvolym på 100-999 miljoner (64 procent) och de med en volym över en miljard (73 procent) utmärker sig positivt.

Undersökning visar att andelen offentliga aktörer som har utbildad personal i miljöanpassad upphandling har ökat successivt under de tre mätningarna. 2004 svarade en tredjedel (34 procent) att de hade utbildad personal. 2007 hade denna andel ökat till 45 procent, och under årets mätning är det fler än hälften (52 procent) som uppger att de har personal som genomgått utbildning i miljöanpassad upphandling.

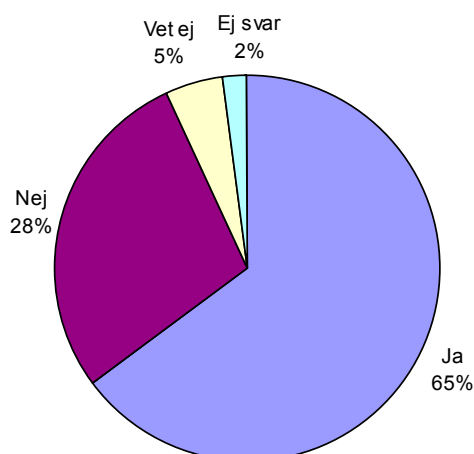
För att få information angående vilken relevant kompetens de tillfrågade aktörerna har inom det aktuella sakområdet ställer vi följande fråga.

6. *Har Ni miljökompetens inom organisationen som kan hjälpa till att formulera miljökrav?*

Två av tre (64 procent) framhåller att det finns miljökompetens inom organisationen som kan vara behjälpliga vid formulering av miljökrav. En dryg fjärdedel (28 procent) ger ett nekande svar på frågan, fem procent svarar att de inte vet och två procent har valt att avstå från att svara.

Har ni miljökompetens inom organisationen som kan hjälpa till att formulera miljökrav?

Bas: Samtliga

Samtliga Landsting (100 procent) svarar att deras organisationer besitter efterfrågad kompetens. Detsamma gäller för 53 procent av Myndigheterna. Vidare tenderar storlek vad gäller inköpsvolym spela en avgörande roll i det aktuella fallet. Hela 80 procent av Aktörerna med en inköpsvolym över en miljard svarar att de har den efterfrågade miljökompetensen inom organisationen.

Därtill avviker tillfrågade aktörer utan miljöpolicy och de utan policy för upphandling på ett negativt sätt (båda svarsalternativen har en andel på 48 procent som svarar Ja, vilket kan jämföras med 64 procent för hela populationen).

2.3 Miljökrav vid upphandling

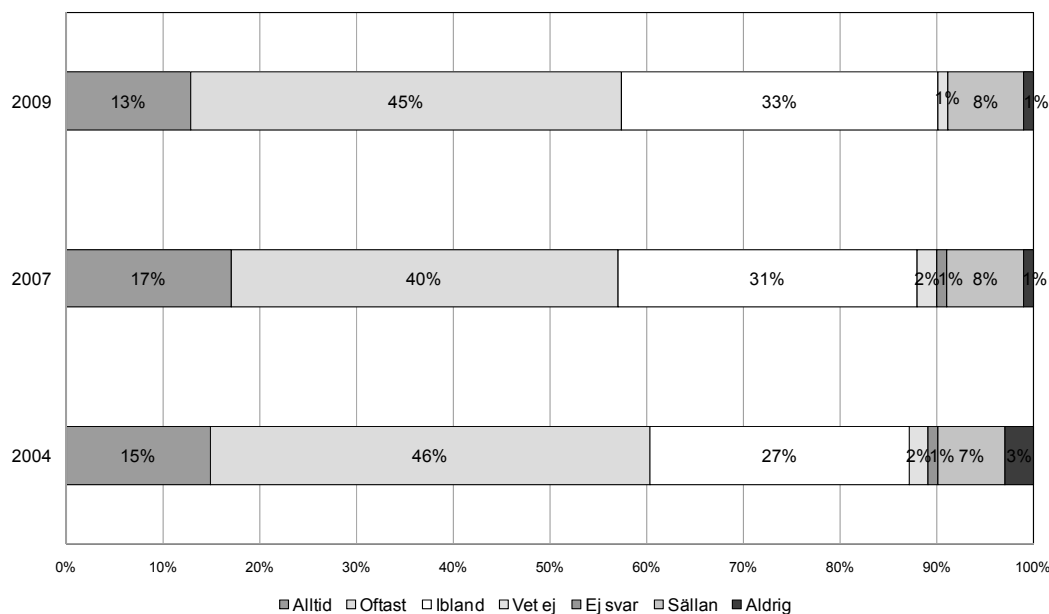
Under denna rubrik följer några frågor om miljökrav vid upphandling. Den första frågan behandlar om de tillfrågade aktörerna ställer miljökrav vid sina upphandlingar.

7. Ställer Ni miljökrav vid upphandling?

58 procent av de svarande framhåller att de ställer miljökrav vid upphandlingar, varav 13 procent svarar Alltid och 45 procent svarar Oftast. En av tre (33 procent) ger svaret Ibland, 8 procent svarar att de sällan gör det. Den återstående procenten anger att de aldrig ställer några miljökrav.

Ställer Ni miljökrav vid upphandling?

Bas: Samtliga

Sett till undergrupperna finns det en del avvikande svar bland delmålgrupperna. En stor andel av Landstingen (84 procent) avger svaren Alltid/Oftast, vilket är signifikant positivt. Myndigheterna (48 procent), Aktörer med en inköpsvolym upp till 99 miljoner kronor (49 procent), Aktörer som inte har någon miljöpolicy (43 procent) och Aktörer som inte har någon policy för upphandling (23 procent) avviker dock negativt i relation till den övriga populationen (58 procent).

Endast marginella förändringar har skett sedan de föregående undersökningarna 2004 och 2007.

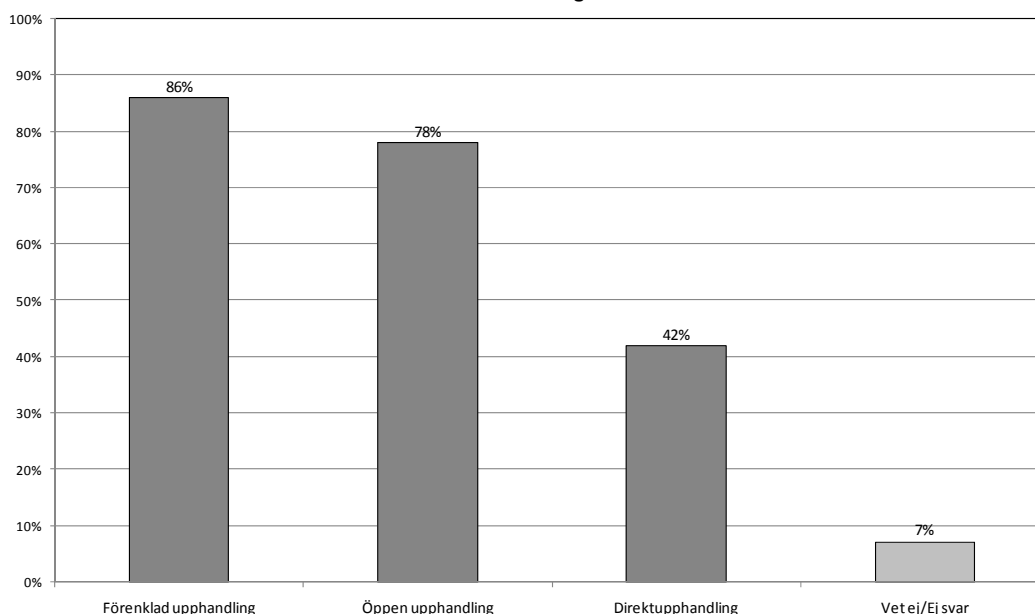
Vi inhämtar även information angående vid vilka typer av upphandlingar som de tillfrågade aktörerna ställer miljökrav.

8. Vid vilken typ av upphandlingar ställer Ni miljökrav?

Det vanligaste svaret, som givits av 86 procent, är att de tillfrågade aktörerna ställer miljökrav vid Förenklad upphandling. Drygt tre av fyra (78 procent) ställer miljökrav vid Öppna upphandlingar och 42 procent gör detsamma vid Direktupphandlingar. 7 procent svarar att de inte vet eller har valt att avstå.

Vid vilken typ av upphandlingar ställer Ni miljökrav?

Bas: Samtliga

Kommuner utmärker sig genom att i positiv utsträckning svara att de ställer miljökrav vid Förenklad upphandling (93 procent) och vid Öppen upphandling (87 procent). Landsting avviker också positivt vid Öppna upphandlingar (100 procent). Myndigheterna utmärker sig dock genom avvika negativt. 75 procent av Myndigheterna svarar att de ställer miljökrav vid Förenklad upphandling och 63 procent vid Öppna upphandlingar.

Det går även att urskilja varianser beroende på aktörernas inköpsvolym. Aktörer med en inköpsvolym upp till 99 miljoner kronor avviker negativt – 78 procent ställer miljökrav vid Förenklad upphandling och 60 procent gör det vid Öppna upphandlingar. För de Aktörer som har en inköpsvolym mellan 100-999 miljoner kronor svarar hela 94 procent att de har miljökrav vid Förenklade upphandlingar och 88 procent ställer liknande krav vid Öppna upphandlingar. Vidare utmärker sig Aktörer med inköpsvolym över en miljard, då 91 procent av denna delmålgrupp framhåller att de ställer miljökrav vid Öppna upphandlingar.

Därtill kan det konstateras att aktörer med policy för upphandling har en högre andel som ställer miljökrav vid organisationens upphandlingar. Sett till Aktörer som har en policy för upphandling är det 90 procent som ställer krav vid Förenklad upphandling och 83 procent som gör detsamma vid Öppen upphandling. Detta kan jämföras med de som inte har någon policy för upphandling – 67 procent som ställer krav vid Förenklad upphandling och 54 procent vid Öppen upphandling.

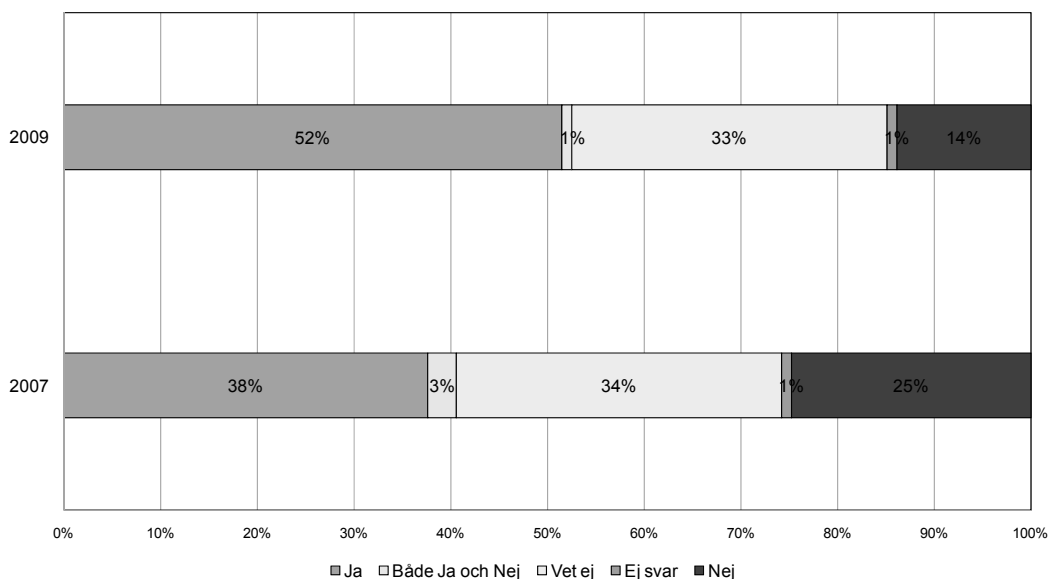
För att undersöka hur aktörerna väljer och prioriterar vid organisationens upphandlingar vad gäller miljöanpassade alternativ ställer vi följande fråga.

9. *När Ni avropar på ramavtal, väljs de miljöbästa produkterna ur sortimentet när det är relevant? (t.ex. energisåla datorer)*

Hälften (52 procent) framhåller att de väljer de miljöbästa alternativen vid avrop på ramavtal. 14 procent ger ett nekande svar och en procent ger ett tvetydigt svar (Både ja och nej). En tredjedel (33 procent) svarar att de inte vet och en procent har valt att avstå från att besvara frågan.

När Ni avropar på ramavtal, väljs de miljöbästa produkterna ur sortimentet när det är relevant?

Bas: Samtliga

Bland de mer positivt avvikande delmålgrupperna återfinns Aktörer med låg inköpsvolym (upp till 99 miljoner kronor, 62 procent), Aktörer med miljöledningssystem (61 procent), Myndigheter (60 procent) och Aktörer med miljöpolicy (57 procent).

Vidare utmärker sig Aktörer utan miljöpolicy då endast 30 procent av dem svarar att de väljer de miljöbästa produkterna vid avrop. Samma delmålgrupp har därtill en stor andel (48 procent) som framhåller att de inte vet. Även Aktörer utan policy eller riktlinjer för upphandling avviker negativt och 25 procent svara Nej på frågan.

Utvecklingen sedan 2007 är positiv. Andelen som svarar att de väljer de miljöbästa produkterna har ökat från 38 procent till 52 procent. Det bör dock framhållas att, precis som under mätningen 2007, är det en tredjedel som svarar att de inte vet.

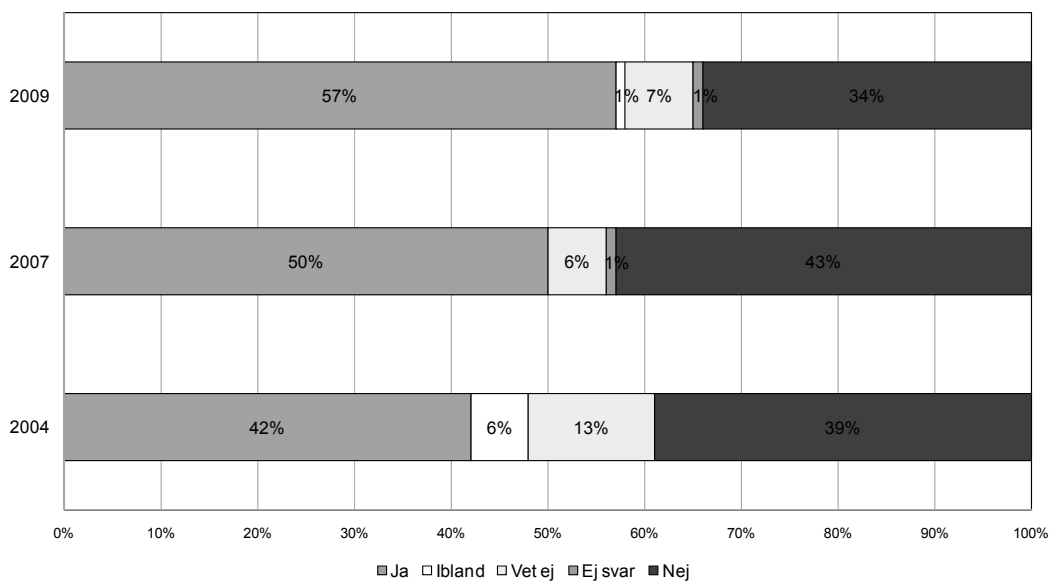
Nästa fråga behandlar om aktörerna använder sig av Miljöstyrningsrådets upphandlingskriterier (f.d. eku-verktyget).

10. Använder Ni Miljöstyrningsrådets upphandlingskriterier (f.d. eku-verktyget) för att miljöanpassa er upphandling?

57 procent framhåller att de använder upphandlingskriterier från Miljöstyrningsrådet. En av tre (34 procent) ger ett nekande svar på frågan och en procent svarar att de ibland använder de aktuella upphandlingskriterierna. 7 procent svarar att de inte vet och en procent har avstått från att svara.

Använder Ni Miljöstyrningsrådets upphandlingskriterier (fd eku-verktyget) för att miljöanpassa er upphandling?

Bas: Samtliga

Vid studier av delmålgrupperna uppenbarar sig intressant information. Landsting (89 procent) och Kommuner (75 procent) använder Miljöstyrningsrådets upphandlingskriterier i större utsträckning än den övriga populationen. Myndigheter avviker från detta svarsmönster, då endast 27 procent framhåller att de använder upphandlingskriterierna.

Inköpsvolymen av upphandlingar tenderar att spela in även i det aktuella fallet. En dryg tredjedel (36 procent) bland Aktörerna som upphandlar för upp till 99 miljoner kronor svarar att de använder Miljöstyrningsrådets upphandlingskriterier, vilket är signifikant lågt. Det gäller i synnerhet vid jämförelse med Aktörer som har en inköpsvolym mellan 100-999 miljoner kronor (74 procent) och Aktörer som upphandlar för mer än en miljard (73 procent).

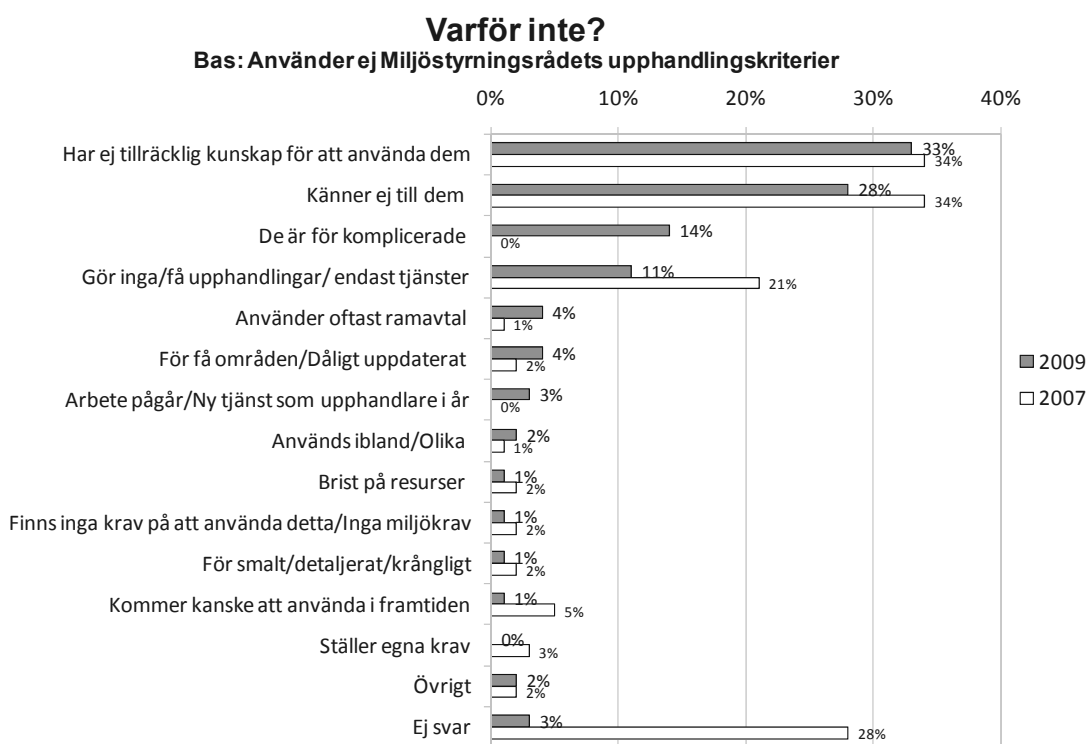

Utvecklingen sedan det första mättillfället är god. 2004 svarade en andel på 42 procent Ja. 2007 hade denna andel ökat till 50 procent av populationen, och vid årets undersökning framhåller 57 procent att de nyttjar Miljöstyrningsrådets upphandlingskriterier.

De aktörer som svarade Nej på föregående fråga får svara på frågan varför de ej använder eku-verktyget.

11. Om Nej, varför inte? Du kan ange fler alternativ.

En tredjedel (33 procent) svarar att de inte har tillräckligt med kunskaper för att använda Miljöstyrningsrådets kriterier. 28 procent svarar att de inte känner till dem, 14 procent anser att de är för komplicerade och 11 procent svarar att de endast upphandlar tjänster. Presenterade svarsalternativ är de som erhållit en andel över 10 procent.

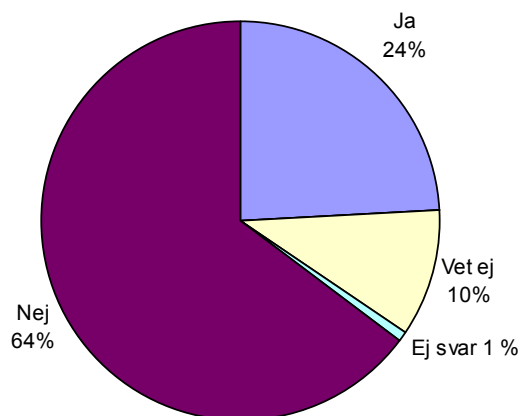
För att utröna om de tillfrågade aktörerna nyttjar Miljöstyrningsrådets helpdesk ställer vi nedanstående fråga.

12. Använder Ni Miljöstyrningsrådets helpdesk?

Två tredjedelar (64 procent) av aktörerna använder sig inte av Miljöstyrningsrådets helpdesk. En fjärdedel (24 procent) svarar att de nyttjar den aktuella helpdesken, 10 procent framhåller att de inte vet och en procent har valt att inte svara.

Använder ni miljöstyrningsrådets helpdesk

Bas: Samtliga

Bland de som använder helpdesken relativt mycket finner vi Kommuner (34 procent) och Aktörer med inköpsvolym över en miljard (40 procent). De som använder Miljöstyrningsrådets helpdesk i mindre grad är framförallt Myndigheter (11 procent svarar Ja), Aktörer med låg inköpsvolym (upp till 99 miljoner kronor, 16 procent) och Aktörer utan policy eller riktlinjer för upphandling (10 procent).

Tilläggs bör att en stor andel av Landstingen (37 procent) och Aktörer med en inköpsvolym över en miljard (20 procent) har besvarat frågan med Vet ej.

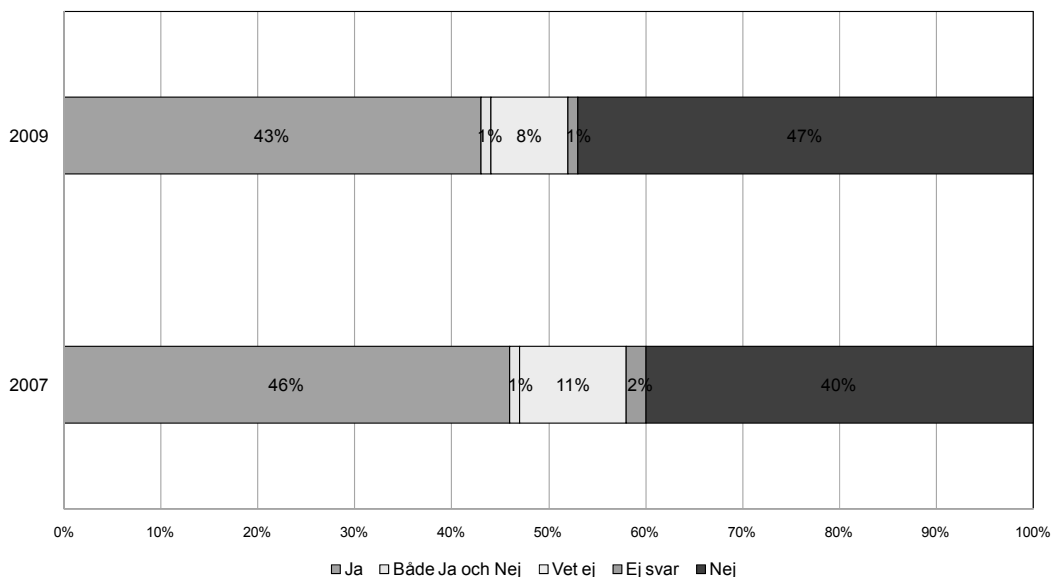
Nästkommande fråga berör huruvida de tillfrågade aktörerna använder miljömärkning för att miljöanpassa organisationens upphandling.

13. Använder Ni kriterier från något miljömärke för att miljöanpassa er upphandling?

Andelen som svar är Ja (43 procent) och Nej (47 procent). Därtill har en procent givit ett tvetydigt svar (Både ja och nej), 8 procent framhåller att de inte vet och en procent har valt att inte svara.

Använder Ni kriterier från något miljömärke för att miljöpassa er upphandling?

Bas: Samtliga

Nästan 7 av 10 (68 procent) av de tillfrågade Landstingen svarar att de använder kriterier från något miljömärke för att miljöanpassa organisationens upphandling. Myndigheter (33 procent), Aktörer med låg inköpsvolym (upp till 99 miljoner kronor, 27 procent) samt Aktörer utan policy för upphandling (30 procent) avviker negativt i det aktuella sammanhanget.

Sedan 2007 har det skett en negativ utveckling. 2007 använde 46 procent av aktörerna de relevanta kriterierna vid deras upphandlingar. Andelen som ger samma svar 2009 är 43 procent. Det bör vidare understrykas att det framförallt är antal svarande som ger svaret Nej som har ökat från 40 till 47 procent.

2.4 Metoder och uppföljning

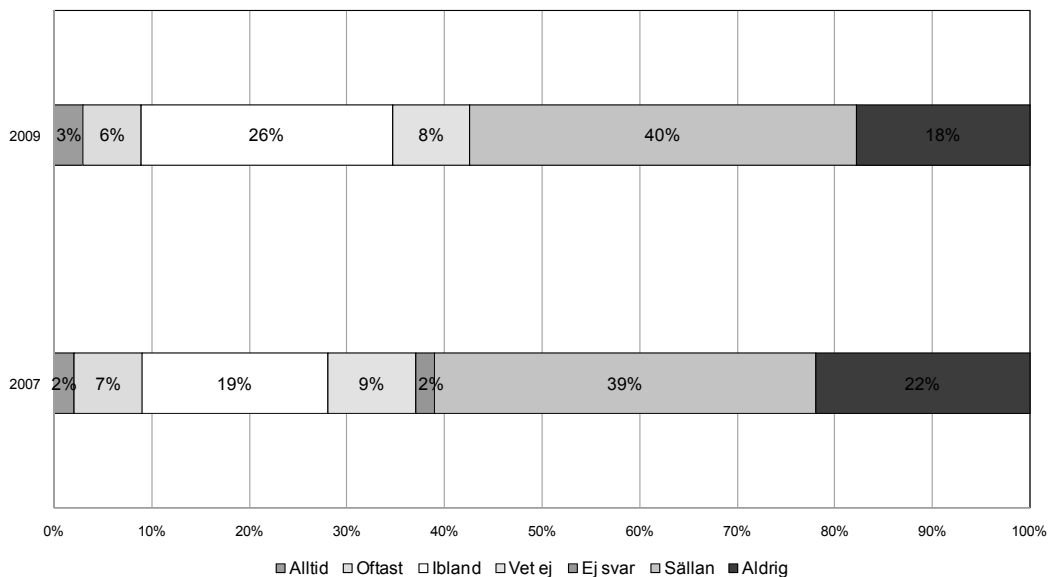
Under detta delkapitel följer några frågor om metod och uppföljning av miljökrav. Den första frågan vi ställer behandlar i vilken mån aktörerna gör behovs- eller marknadsanalyser.

14. I vilken omfattning förekommer det att Ni gör en behovs- och marknadsanalys ur miljöperspektiv inför en upphandling?

9 procent svarar att de Alltid eller Oftast gör en behovs- och marknadsanalys ur miljöperspektiv inför en upphandling och 26 procent svarar Ibland. 8 procent framhåller att de inte vet. Vidare svarar 40 procent att de Sällan gör de efterfrågade behovs- och marknadsanalyserna och 18 procent medger att de Aldrig gör det. Andelen som svarar att de Sällan eller Aldrig gör behovs och marknadsanalyser uppgår således till 58 procent av den totala populationen.

I vilken omfattning förekommer det att Ni gör en behovs- och marknadsanalys ur miljöperspektiv inför en upphandling?

Bas: Samtliga

Kommuner avviker positivt genom att endast hälften (50 procent) ger svaren Sällan eller Aldrig. Mindre positiva är dock Myndigheter (70 procent), Aktörer med låg inköpsvolym (66 procent) och Aktörer utan policy för upphandling (78 procent) som alla ger Svaren Sällan eller Aldrig i större utsträckning än den övriga populationen (58 %).

Vid en jämförelse över tid kan det konstateras att de tillfrågade aktörerna i marginell utsträckning har ökat omfattningen av nyttjandet av behovs och marknadsanalyser. Det är framför allt andelen som tidigare svarade Aldrig som minskat från 22 procent 2007 till 18 procent 2009. Även andelen som svarar Ibland har ökat mellan de två separata mättillfällena – från 19 till 26 procent.

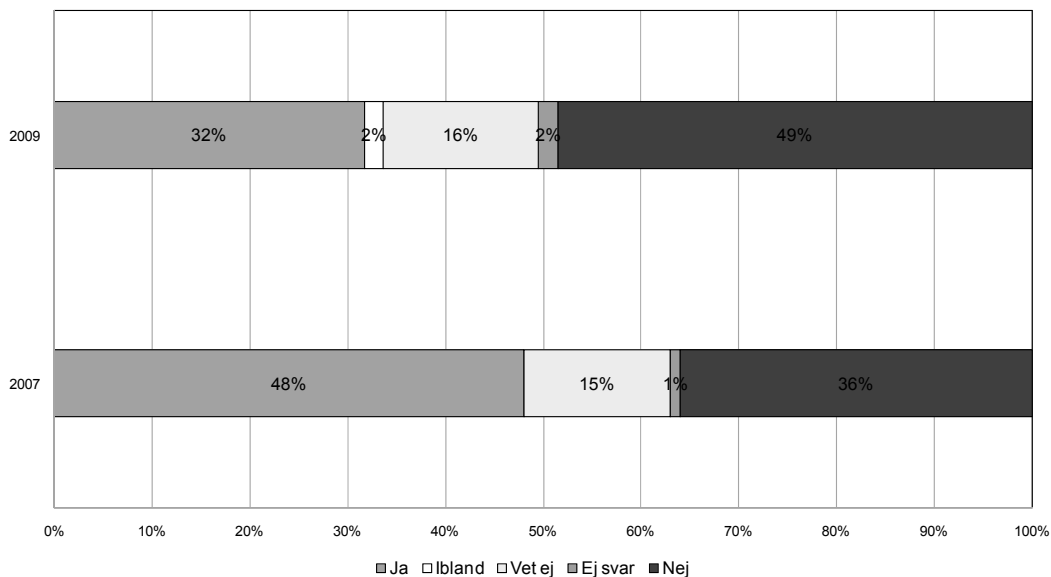
För att undersöka om de tillfrågade aktörerna arbetar med totalkostnadsberäkningar ställer vi följande fråga.

15. Använder Ni totalkostnadsberäkningar/livscykelkostnader (t.ex. beräkning av elförbrukning under produktens hela livslängd) när det är relevant?

Nära hälften (49 procent) svarar att de inte använder nämnda kostnadsberäkningar. En tredjedel (32 procent) av aktörerna svarar dock Ja och två procent svarar att de brukar kostnadsberäkningarna Ibland. Vidare svarar 18 procent att de inte vet eller har valt att inte svara.

Använder Ni totalkostnadsberäkningar/livscykelkostnader när det är relevant?

Bas: Samtliga

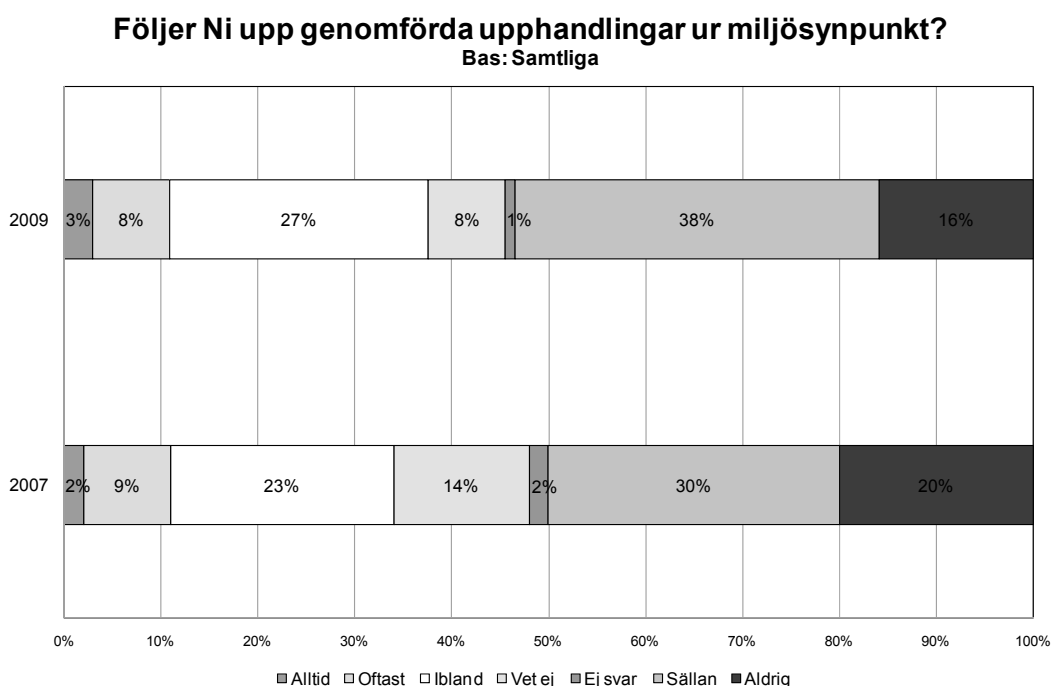
De flitigaste användarna av totalkostnadsberäkningar eller livscykelkostnader är Landstingen (63 procent svarar Ja) och Aktörer med inköpsvolym över en miljard (49 procent). Myndigheter (22 procent) och Aktörer utan policy eller riktlinjer för upphandling (19 procent) är mindre positiva och har lägre andelar som ger svaret Ja.

Sett till förändringen över tid står det klart att färre aktörer nyttjar totalkostnadsberäkningar/livscykelkostnader vid mättillfället 2009 än under mätningen två år tidigare. 48 procent svarade Ja 2007, vilket endast gäller för en tredjedel (32 procent) 2009. Återigen är det andelen som svarar Nej som har ökat – 36 procent 2007 till 49 procent 2009.

Nästa fråga handlar om de tillfrågade aktörerna följer upp genomförda upphandlingar ur miljösynpunkt.

16. Följer Ni upp genomförda upphandlingar ur miljösynpunkt?

11 procent svarar att de Alltid eller Oftast följer upp upphandlingar ur miljösynpunkt. En dryg fjärdedel (27 procent) anger att de gör uppföljningar ur miljösynpunkt Ibland. Mer än hälften (54 procent) framhåller dock svaren Sällan eller Aldrig. De kvarvarande 8 procenten svarar att de inte vet eller har valt att inte ta ställning (en procent).

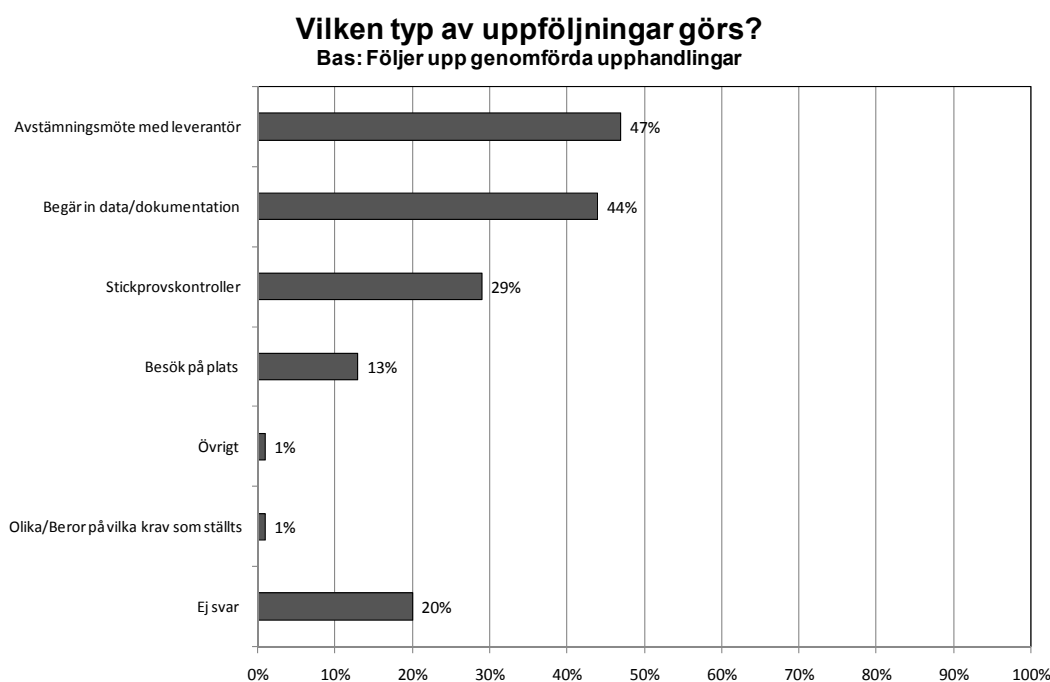
Vid en analys av undersökningens delmålgrupper är det framförallt Aktörer utan policy för upphandling som ger ett avvikande svar – 80 procent ger svaren Sällan eller Aldrig (genomsnittet är 53 procent).

En marginell förbättring kan skönjas sedan undersökningen 2007. Andelen som svarade Aldrig har minskat från 20 till 16 procent, och andelen som svarar Ibland har ökat från 23 till 27 procent. Det bör dock tilläggas att andelen som svarar att de Sällan följer upp upphandlingar på det aktuella sättet har ökat från 30 procent 2007 till 38 procent 2009.

De aktörer som ger svaren Alltid, Oftast, Ibland eller Sällan på föregående fråga ber vi besvara nedanstående följdfråga angående vilken typ av uppföljningar som genomförs.

17. Om Ja, viken typ av uppföljning görs? Du kan ange flera svar.

Föreliggande undersökning har resulterat i en rad olika svarsalternativ. Nedanstående diagram redogör för svarsalternativ som erhållit en andel över 10 procent. Den största andelen, tillika 47 procent, svarar att de genomförde Avstämningsmöte med leverantörer. En nästan lika stor andel (44 procent) Begärde in data/dokumentation. 29 procent av de tillfrågade aktörerna svarar att de genomförde Stickprovskontroller, och 13 procent framhåller att de genomförde Besök på platsen.

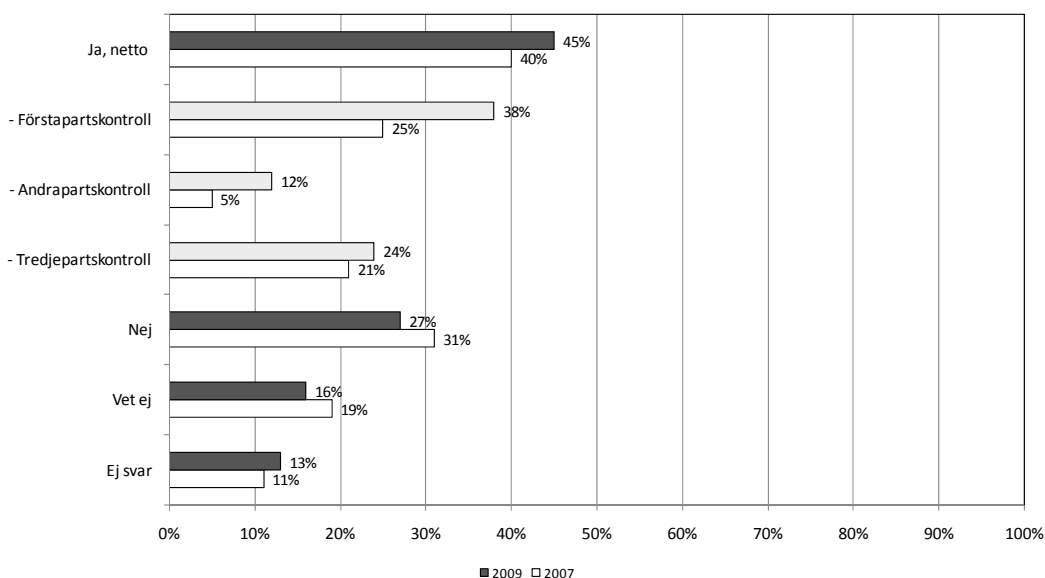
Vid analyser av delmålgrupperna är det endast Myndigheterna som utmärker sig då relativt få i denna grupp svarar att de Begär in data/dokumentation (33 procent), samt genomförde Stickprovskontroller (20 procent)(genomsnittet är 44 respektive 29 procent).

Nästa fråga ställer vi för att undersöka om någon typ av verifikation begärs in av de tillfrågade vid uppföljning av deras upphandlingar.

18. *Begärs någon typ av dokumentation/verifikation in vid uppföljningen? Du kan ange flera svar.*

45 procent svarar att de begär in någon typ av dokumentation eller verifikation vid organisationens uppföljningar av upphandlingar. Utav dessa framhåller 38 procent att de har genomfört en Förstapartskontroll, 12 procent en Andrapartskontroll och 24 procent en Tredjepartskontroll (en del aktörer begär alltså in olika typer av dokumentation). 27 procent svarar att de inte begär någon typ av dokumentation, 16 procent svarar att de inte vet och 13 procent svarar att de inte vet och 13 procent har avstått från att svara.

Begärs någon typ av dokumentation/verifikation in vid uppföljningen?
Bas: Samtliga

Vid studier av delmålgrupperna går det att observera en rad avvikande svar. Det går bland annat att identifiera att Kommuner (55 procent) och Aktörer med inköpsvolym över en miljard (62 procent) svarar Ja i större utsträckning än den övriga populationen (45 procent). Vidare svarar Myndigheter (30 procent), Aktörer med låg inköpsvolym (upp till 99 miljoner kronor)(34 procent) och Aktörer utan policy för upphandling (22 procent) Ja i lägre grad än de resterande delmålgrupperna (genomsnittet är 45 procent).

En stor andel av Myndigheterna (22 procent) och Aktörer utan policy för upphandling (25 procent) har valt att inte besvara frågan. Av samtliga är andelen som ej besvarar frågan 13 procent.

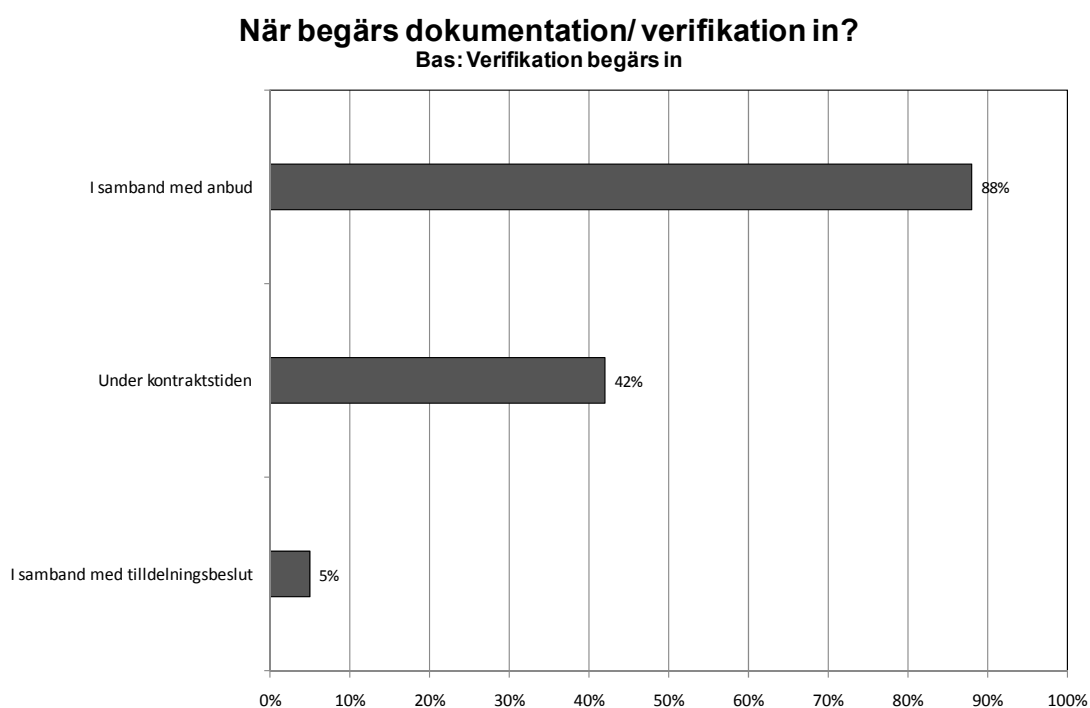
Vid en jämförelse över tid kan klargöras att en större andel (45 procent) begär dokumentation vid uppföljning av upphandling 2009, i relation till mätningen 2007 (40 procent).

De som besvarat ovanstående fråga med ja får även svara på när verifikation begärs in.

19. Om Ja, när begärs dokumentation/verifikation in? Fler svar är möjliga.

Det vanligaste sättet att begära in dokumentation är I samband med anbud, vilket 9 av 10 (88 procent) framhåller som svar på den rubricerade frågan. 42 procent av de tillfrågade aktörerna svarar att de begär in dokumentation/verifikation Under kontraktstiden, och fem procent framhåller att informationen införskaffas I samband med tilldelningsbeslut.

Aktörer med en hög inköpsvolym (över en miljard) avviker genom att i lägre grad begära in dokumentation i samband med anbud (75 mot 88 procent för samtliga).

2.5 Hinder och möjligheter

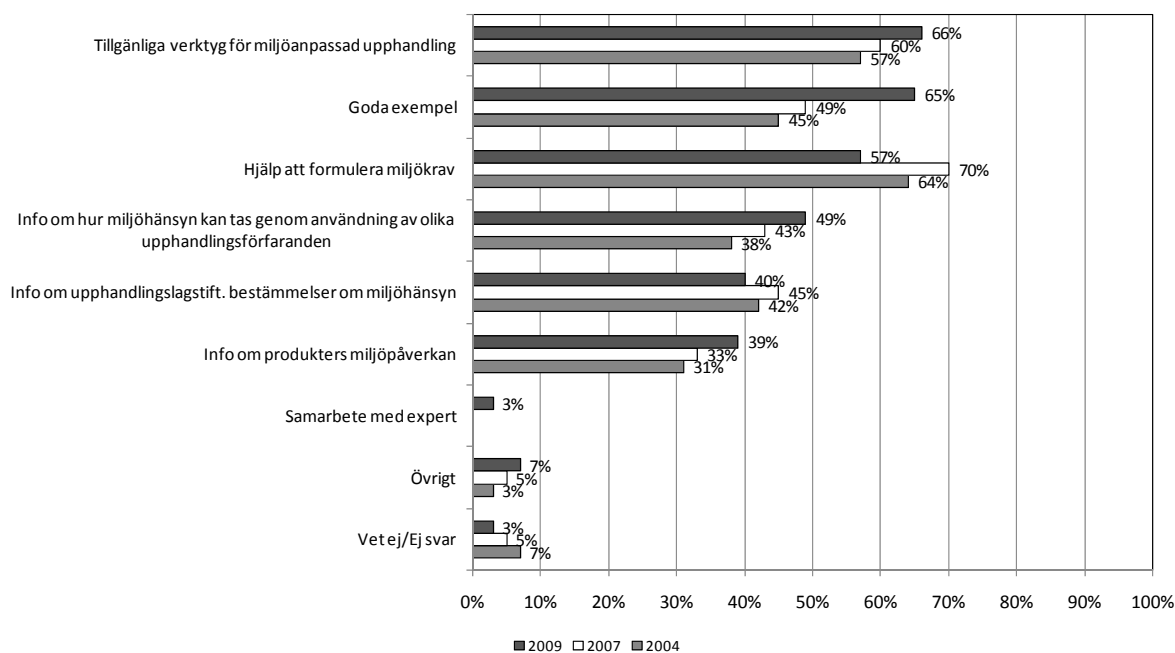
I detta delkapitel behandlas diverse frågor om hinder och möjligheter i samband med att bedriva miljöanpassad upphandling. Den initiala frågan behandlar vad de tillfrågade aktörerna anser vara de största hindren.

20. Vilka är de största hindren för miljöanpassad upphandling i Er organisation? Fler svar kan anges.

Det största hindret för miljöanpassad upphandling är Bristande kunskap/erfarenhet om hur man ställer miljökrav (57 procent). Därefter följer tre svarsalternativ som erhållit en svarsandel på en fjärdedel – Bristande intresse inom organisationen (26 procent); Miljöanpassad upphandling kostar mer (25 procent); och Krångliga regler/lagstiftning (24 procent). Därtill har 13 procent svarat att tiden är det största hindret och svarar att Miljöanpassad upphandling tar längre tid.

Vilken slags information eller vägledning behöver upphandlare för att i större utsträckning kunna ta miljöhänsyn?

Bas: Samtliga

Landsting (47 procent), Kommuner (30 procent) och Aktörer med inköpsvolym mellan 100-999 miljoner kronor (32 procent) anser i större utsträckning att Miljöanpassad upphandling kostar mer (genomsnittet är 25 procent). Delmålgrupper som ger ett motsatt avvikande svar på samma fråga är Myndigheter (14 procent), Aktörer med inköpsvolym upp till 99 miljoner kronor (13 procent), samt Aktörer med miljöledningssystem (16 procent). Därtill utmärker sig Aktörer utan policy för upphandling som till stor del svarar Bristande kunskap/erfarenhet hur man ställer miljökrav (71 mot 57 procent för genomsnittet).

Utvecklingen för det aktuella frågeområdet över tid visar på både positiv och negativ utveckling. Återigen rör det sig dock om marginella förändringar, med visst undantag för frågan om Bristande kunskap. 2009 års undersökning visar att andelen som menar att Bristande kunskap om hur man ställer miljökrav är ett stort hinder har ökat. 2004 angav 48 procent att detta var ett hinder vilket ökade till 52 procent under 2007 års mätning. Resultatet från 2009 visar att ökningen fortsätter och 57 procent framhäver nu mer att bristande kunskap är ett stort hinder.

Andelen som anser att Miljöanpassad upphandling kostar mer har minskat marginellt, men successivt, från 28 procent 2004 till 25 procent 2009. Även andelen som framhåller Krångliga regler/lagstiftning visar på en marginell minskning från 27 procent 2004 till 24 procent 2009. Sett till problemområdet Bristande intresse inom organisationen går det att observera en ökning sedan föregående mätning 2007 – från 24 till 26 procent.

Nästa fråga gäller vilken slags information eller vägledning en upphandlare behöver för att i större utsträckning ta miljöhänsyn.

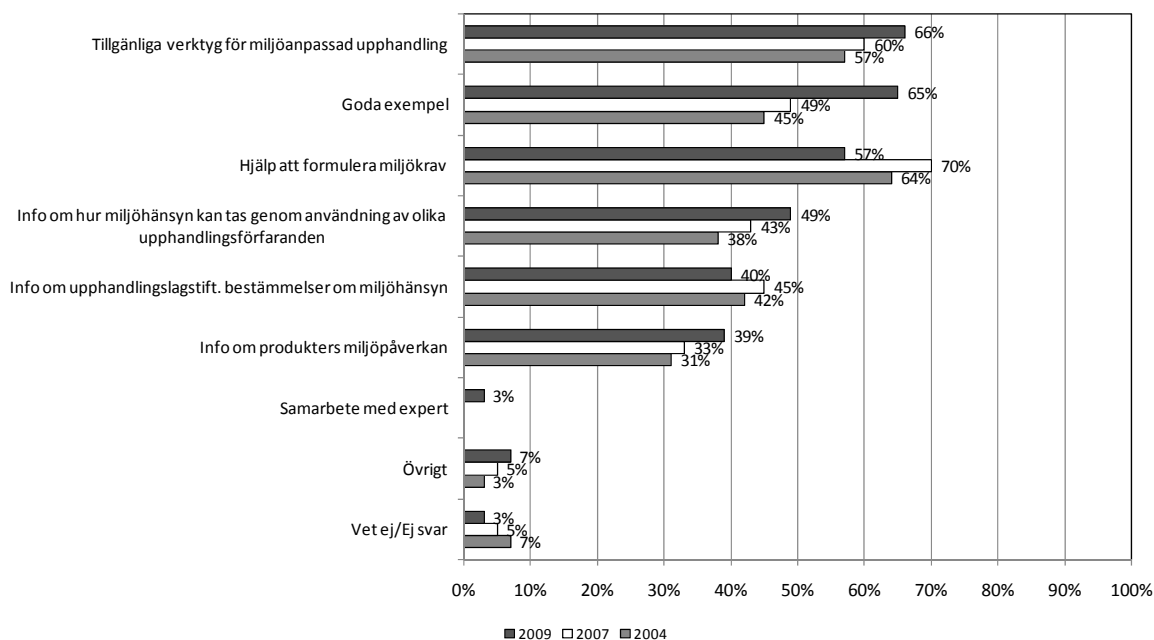
21. Vilken slags information eller vägledning behöver upphandlare för att i större utsträckning kunna ta miljöhänsyn? Fler svar kan anges.

Två av tre (66 procent) av de tillfrågade aktörerna svarar att information och vägledning om Tillgängliga verktyg för miljöanpassad upphandling skulle öka organisationernas miljöhänsyn. En nästan lika stor andel (65 procent) efterfrågar Goda exempel, 57 procent menar att hjälp att formulera miljökrav skulle underlätta och nästan hälften (49 procent) anser att Information om hur miljöhänsyn kan tas genom användning av olika upphandlingsförfaranden skulle vara till nytta.

Vidare framhåller 40 procent att Information om upphandlingslagstiftningens bestämmelser om miljöhänsyn skulle öka initiativ med miljöhänsyn och 39 procent framhäver betydelsen av Information om produkters miljöpåverkan.

Vilken slags information eller vägledning behöver upphandlare för att i större utsträckning kunna ta miljöhänsyn?

Bas: Samtliga

Vissa avvikande svar går att observera och det gäller framförallt skillnader mellan aktörer med varierande inköpsvolym. Aktörer med låg inköpsvolym (upp till 99 miljoner kronor) svarar i lägre grad (49 procent) att Hjälp att formulera miljökrav skulle vara behjälpligt i sammanhanget. Aktörer med inköpsvolym mellan 100-999 miljoner kronor hävdar dock detta i högre grad och 66 procent av denna grupp menar att nämnd hjälp skulle öka möjligheten för upphandlare att ta miljöhänsyn.

Vidare avviker Aktörer med inköpsvolym över en miljard då 22 procent svarar att Information om upphandlingslagstiftningens bestämmelser om miljöhänsyn skulle vara bra, vilket är signifikant lägre än genomsnittet (40 procent).

Vid analys av förändringen över tid finns en del förändringar som är värda att kommentera. Flertalet frågeområden har utvecklats i positiv riktning och allt fler av de tillfrågade instämmer i att de olika alternativen kan vara användbara för att organisationerna i större utsträckning ska kunna ta miljöhänsyn.

Andelen som anser att Tillgängliga verktyg för miljöanpassad upphandling skulle göra nytta har ökat från 57 procent 2004, 60 procent 2007 och till 66 procent 2009. Svartalernativet Goda exempel har en stor ökning vid 2009 års undersökning till 65 procent, vilket kan jämföras med 45 procent 2004 och 49 procent 2007.

Svartalernativet Information om hur miljöhänsyn kan tas genom användning av olika upphandlingsförfaranden har ökat med cirka 10 procent sedan det första

mättillfället 2004 för att nu ha en andel på 49 procent. En liknande utveckling gäller för andelen som svarar att Information om produkters miljöpåverkan, som hade en svarsandel på 31 procent 2004, 33 procent 2007 och 39 procent 2009.

Aktörer som framhåller Information om upphandlingslagstiftning om miljöbestämmelser som viktigt har minskat något sedan föregående mätning – från 45 procent 2007 till 40 procent 2009.

Det kvarvarande svarsalternativet, Hjälpa att formulera miljökrav, uppvisar en ökning från 64 procent 2004, till 70 procent 2007 och en minskning till 57 procent 2009.

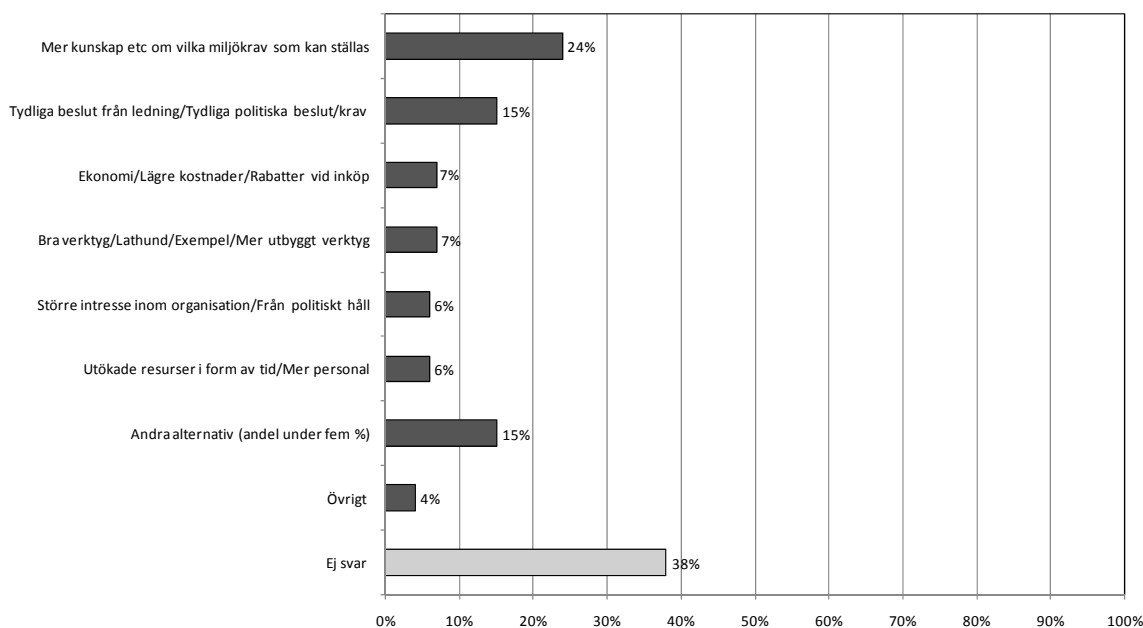
Nästkommade fråga är ställd för att få information om vad som skulle kunna generera fler miljökrav.

22. Vad skulle få Din organisation att i högre utsträckning ställa miljökrav vid upphandling?

En fjärdedel (24 procent) svarar att Mer kunskap/information/utbildning om vilka miljökrav som kan ställas skulle få organisationen att ställa högre miljökrav vid upphandlingar. 15 procent anser att Tydlighet vad gäller beslut från ledning och politiker skulle medföra en förbättring. 7 procent tror att Ekonomiska variabler spelar en avgörande roll i sammanhanget, och ytterligare 7 procent efterfrågar bättre verktyg. Svarsalternativen Större intresse inom organisationen/från politiska håll och Utökade resurser i tid och personal har båda erhållit en svarsandel på 6 procent.

Vad skulle få Din organisation att i högre utsträckning ställa miljökrav vid upphandling?

Bas: Samtlig

Avvikande svar är registrerade bland Aktörer som har en inköpsvolym upp till 99 miljoner kronor, som i mindre utsträckning (9 procent) anser att Tydlighet vad gäller beslut från ledning och politiker skulle medföra en förbättring. Aktörer med inköpsvolym 100-999 miljoner kronor framhäver dock detta i större utsträckning då 22 procent svarar att detta skulle få organisationen att ställa högre miljökrav (genomsnittet är 15 procent).

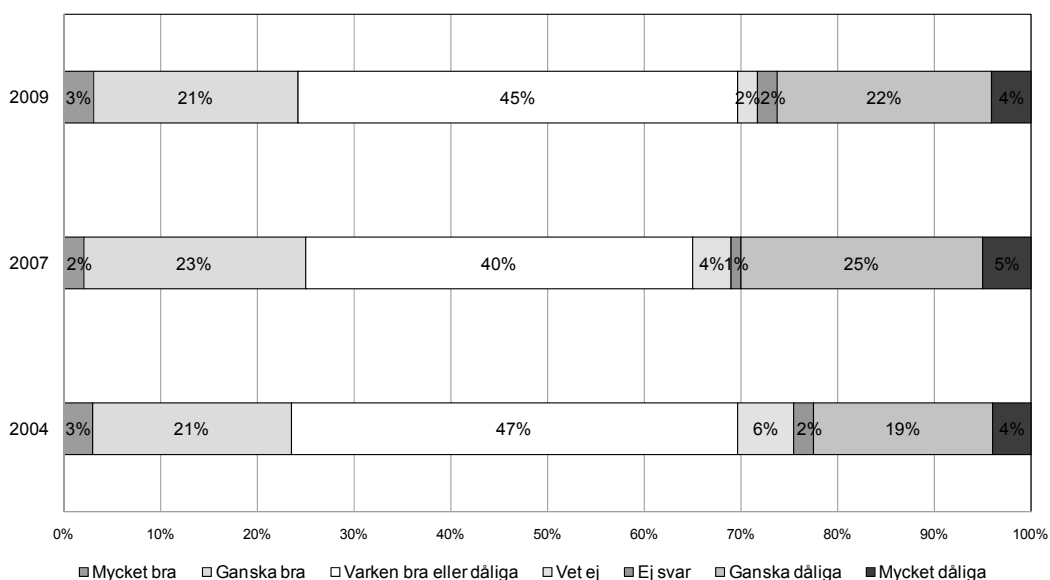
Genom formuleringen på nästa fråga insamlas information om de tillfrågade aktörernas uppfattning angående den egna organisationens praktiska förmåga att genomföra miljöanpassade upphandlingar.

23. Hur bra eller dåliga anser Du att Din organisation är på miljöanpassad upphandling i praktiken?

En av fyra (24 procent) anser att deras organisation är bra vad gäller miljöanpassad upphandling, varav tre procent svarar Mycket bra och 21 procent ger svaret Ganska bra. Det största enskilda svarsalternativet är Varken bra eller dåligt, som 45 procent av de tillfrågade framhåller som svar. 22 procent svarar att deras organisation är Ganska dålig och 4 procent svarar att organisationen är Mycket dålig. De kvarvarande fyra procenten, två procent vet inte och två procent har valt att avstå från att svara.

Hur bra eller dåliga anser Du att Din organisation är på miljöanpassad upphandling i praktiken?

Bas: Samtliga

Sett till delmålgrupperna utmärker sig Aktörer med en hög inköpsvolym (över en miljard) (40 procent) och Aktörer med miljöledningssystem (32 procent) som båda utmärker sig genom att svara att de är bra på miljöanpassad upphandling i

praktiken (genomsnittet är 24 procent). Landstingen utmärker sig också i sammanhanget (42 procent svarar att de är bra, och endast fem procent anser att deras organisation är dålig)(genomsnittet för Dålig är 26 %).

Vad gäller förändringen över tid så har det inte skett några större förändringar.

2.7 Organisationen

I detta delkapitel följer några frågor om de tillfrågade aktörernas organisationer. Den första frågan behandlar hur stor den årliga inköpsvolymen är för organisationen räknat i kronor.

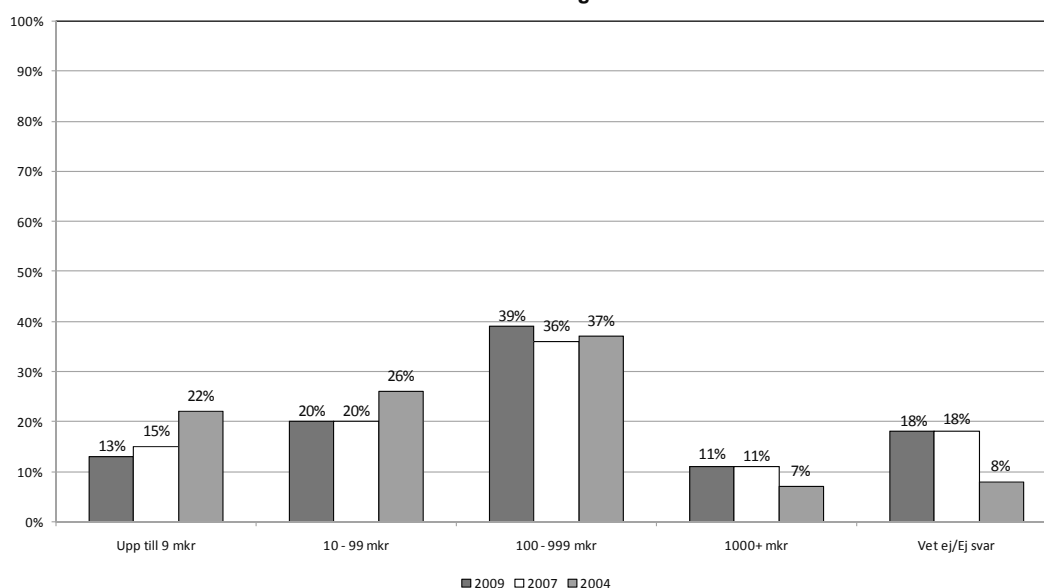
24. Hur stor är den årliga inköpsvolymen för Din organisation i kronor räknat?

13 procent svarar att den årliga inköpsvolymen är upp till 9 miljoner kronor, och 20 procent svarar att den är mellan 10-99 mkr. 39 procent framhåller inköpsvolymen 100-999 miljoner kronor som svar och 11 procent svarar att den ligger över en miljard kronor. Vidare framhåller en relativt stor andel (18 procent) att de inte vet eller har avstått från att svara.

En summering av de inkomna svaren ger att den sammanlagda inköpsvolymen för de organisationer som har angivit svar (en inköpssumma) på frågan är 199 miljarder kronor. Den genomsnittliga inköpsvolymen bland de tillfrågade aktörerna är 589 mkr.

Hur stor är den årliga inköpsvolymen för Din organisation i kronor räknat?

Bas: Samtliga

Kommunerna har i genomsnitt en årlig inköpsvolym på 443 miljoner kronor, Myndigheternas genomsnitt är 605 miljoner kronor och Landstingens genomsnitt är 2 107 miljoner kronor (2,1 miljarder). Medelvärdena är beräknade på bas av de som har angivit inköpsvolym.

Jämförs 2009 års resultat med inköpsvolymerna från undersökningen 2007 kan det konstateras att endast mindre förändringar har ägt rum. Andelen som har en inköpsvolym mellan 100-999 miljoner kronor har ökat från 36 procent 2007 till 39 procent 2009. Vidare har Aktörer som har en inköpsvolym upp till 9 miljoner kronor minskat från 15 procent 2007 till 13 procent 2009. I övrigt är resultatet oförändrat sedan 2007.

Det bör framhållas att 2009 och 2007 års svar avgavs helt spontant och fritt, medan 2004 års resultat angavs i svarsintervaller.

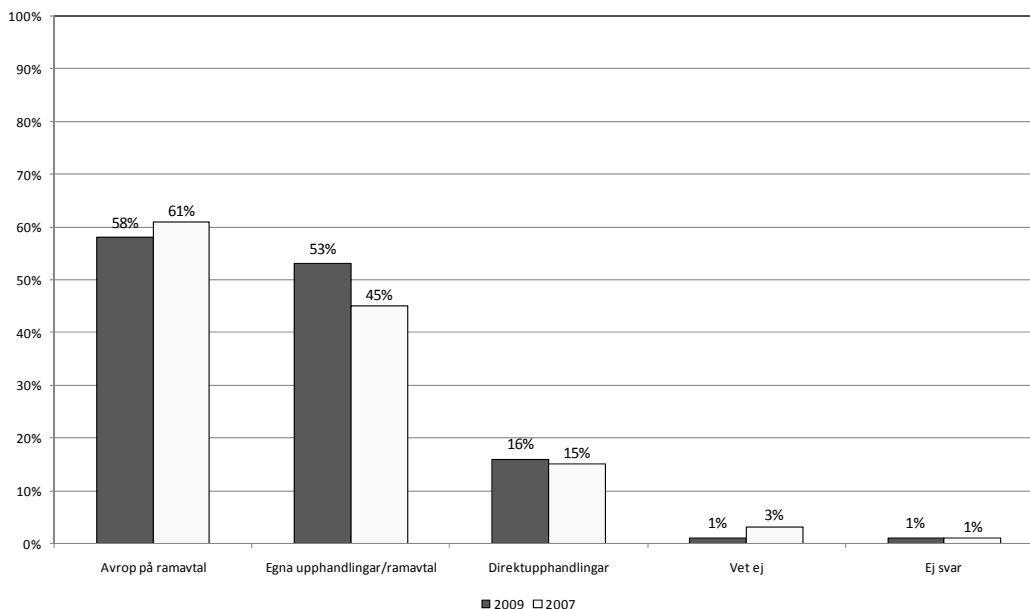
Nästa fråga berör aktörernas anskaffningsmetod.

25. Vilken är den huvudsakliga anskaffningsmetoden?

Den vanligaste anskaffningsmetoden är Avrop på ramavtal (58 procent), tätt följt av Egna upphandlingar/ramavtal (53 procent). 16 procent av de tillfrågade framhåller Direktupphandlingar som den huvudsakliga anskaffningsmetoden och två procent svarar att de inte vet eller har valt att avstå från att lämna svar.

Vilken är den huvudsakliga anskaffningsmetoden?

Bas: Samtliga

Ett flertal avvikande svar går att observera i det aktuella sammanhanget. Landsting (26 procent) och Aktörer med inköpsvolym över en miljard (29 procent) framhåller i lägre grad att de huvudsakligen upphandlar via Avrop på ramavtal.

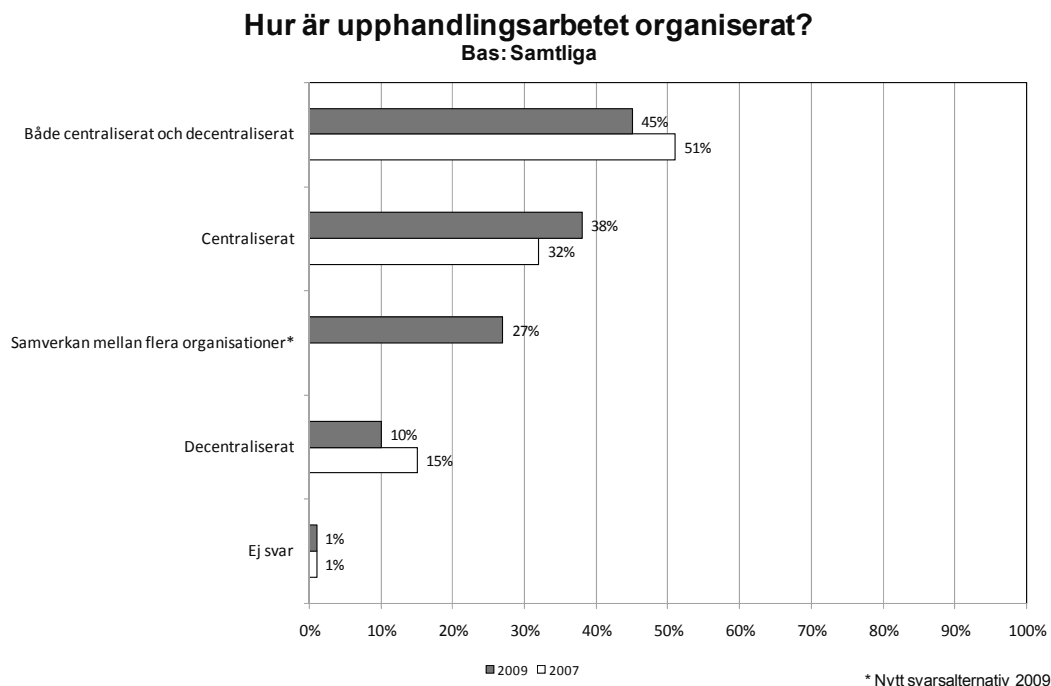
Myndigheter ger dock svar som tyder på motsatsen, då Avrop på ramavtal enligt 68 procent av denna delmålgrupp är den huvudsakliga anskaffningsmetoden (genomsnittet är 58 procent).

Bland inkomna svar för svarsalternativet angående Egna upphandlingar/ramavtal finns en rad avvikande svar. Myndigheter (31 procent), Aktörer med låg inköpsvolym (upp till 99 miljoner kronor, 37 procent) och Aktörer utan policy för upphandlingar (38 procent) avviker negativt. Bland Aktörer som använder Egna upphandlingar/ramavtal i större utsträckning återfinns Landsting (79 procent), Aktörer med inköpsvolym över en miljard (78 procent), Aktörer med en inköpsvolym mellan 100-999 miljoner kronor (65 procent), samt Kommuner (67 procent, genomsnittet är 53 %).

Följande fråga behandlar hur de tillfrågade aktörerna har organiserat organisationens upphandlingsarbete.

26. Hur är upphandlingsarbetet organiserat?

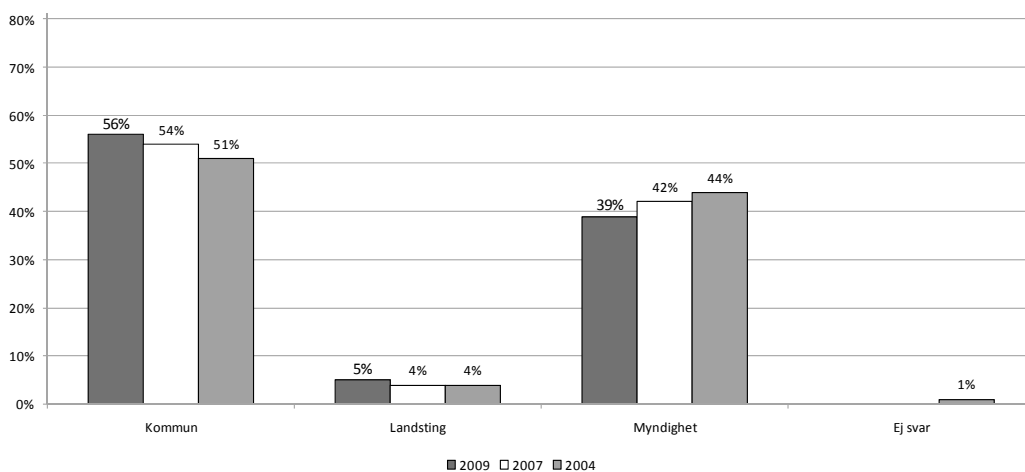
45 procent framhåller att organisationens upphandlingsarbete sker både centraliserat och decentraliserat. 38 procent svarar att det aktuella upphandlingsarbetet är centraliserat och 10 procent svarar att det är decentraliserat. Vidare svarar 27 procent att upphandlingsarbetet är sammanslaget med andra aktörers upphandlingsförfarande. Den kvarvarande procenten svarar att de inte vet.

Landsting (84 procent) och Myndigheter (46 procent) framhåller att det är vanligt med en centraliserad upphandlingsfunktion bland dessa aktörer. Detta är dock mindre vanligt bland Kommuner (29 procent). Vidare framhåller en stor andel (44 procent) av Kommunerna och Aktörerna med en inköpsvolym mellan 100-999 miljoner kronor (36 procent) att de istället har organiserat upphandlingsarbetet genom Samverkan mellan flera organisationer.

2009 års undersökning visar att det Centraliserade upphandlingsförfarandet har ökat bland de upphandlande aktörerna, från 32 procent 2007 till 38 procent 2009. Det Decentraliserade arbetssättet har minskat från 15 till 10 procent mellan de två mättillfällena. En minskning är också registrerad bland de som svarat att de tillämpar Både centraliserat och decentraliserat upphandlingsarbete – från 51 procent 2007 till 45 procent 2009.

Nedan redovisas hur stor andel av de intervjuade som tillhör delmålgrupperna Kommun, Landsting respektive Myndighet.

3. Analys och kommentarer

3.1 Inledning

För att se i vilken utsträckning miljökrav ställs vid offentlig upphandling genomför Naturvårdsverket för tredje gången en enkätundersökning av offentliga aktörers miljömässiga agerande vid upphandlingar. Målgruppen för undersökningen är samtliga upphandlingsansvariga inom offentlig sektor; kommuner, landsting och myndigheter. Undersökningen är genomförd som en totalundersökning. Sammanlagt har 411 av de tillfrågade inkommit med svar inom tiden för undersökningens genomförande, av dessa är 231 kommuner, 19 landsting och 161 myndigheter. Den slutgiltiga svarsfrekvensen är 82 procent.

ARS Research AB strävar efter att uppnå ett transparent förhållningssätt i sin resultatredovisning. Ambitionen är att läsaren ska kunna införskaffa en egen uppfattning om det inkomna resultatet, vilket är anledningen till att resultatet presenteras för varje enskild fråga. Föreliggande undersökning har alstrat en rad intressanta fakta angående miljöanpassad upphandling inom offentlig sektor och hur sakområdet har utvecklats sedan de två föregående undersökningarna 2004 och 2007.

I detta avslutande kapitel kommer resultatet att sammanfattas och intressanta aspekter att lyftas fram. Kapitlet är uppdelat för att på bästa sätt underlätta läsningen av resultatet.

3.2 Resultatsammanfattning

Vid 2009 års undersökning uppgår den genomsnittliga inköpsvolymen bland de tillfrågade till 589 miljoner kronor. En summering, av svaren från de aktörer som har angivit svar (en inköpssumma), indikerar att den sammanlagda inköpsvolymen är 199 miljarder kronor.

En stor andel på 81 procent framhåller att deras organisationer har en miljöpolicy. 82 procent svarar att organisationen har en policy eller riktlinjer för att miljöhänsyn ska tas vid upphandlingar.

Populationen är vidare tudelad vad gäller de som svarar att de har ett miljöledningssystem och de som inte har det efterfrågade systemet – 46 procent svarar Ja och 45 procent svarar Nej.

Något fler än hälften (55 procent) svarar att organisationen har mål för miljöhänsyn vid upphandlingar. En ungefärligt likartad andel (52 procent) framhåller att organisationens personal, som sköter upphandlingen, har fått utbildning i miljöanpassad upphandling. Vidare framhåller två av tre (65 procent) att det finns miljökompetens inom organisationen som kan vara behjälpliga vid formulering av miljökrav.

6 av 10 (57 procent) framhåller att de alltid eller oftast ställer miljökrav vid upphandlingar, och en tredjedel (33 procent) ger svaret Ibland. Andelen som ställer miljökrav är således mycket stor (90 procent). Vidare framhåller 57 procent att de använder upphandlingskriterier från Miljöstyrningsrådet, tillika det före detta eku-verktyget. Endast en fjärdedel (24 procent) svarar att de utnyttjar den hjälp de kan få av Miljöstyrningsrådets helpdesk. Därtill har en relativt låg andel (43 procent) svarat att de använder kriterier från något miljömarke för att miljöanpassa organisationens upphandlingar.

Få aktörer svarar att de genomför behovs- och marknadsanalyser ur miljöperspektiv inför en upphandling. En fjärdedel (26 procent) svarar att de genomför de efterfrågade analyserna Ibland, 40 procent svarar att de Sällan gör det, och 18 procent medger att de Aldrig gör det. Därtill framhåller hela 49 procent att de inte använder totalkostnadsberäkningar/ livscykelkostnader vid tillfällena då det skulle vara relevant.

Det är även få som gör uppföljningar ur miljösynpunkt. En dryg fjärdedel (27 procent) svarar att de gör uppföljningar Ibland, 38 procent framhåller att de Sällan gör det och 16 procent medger att de Aldrig gör några liknande uppföljningar. Vidare är det färre än hälften (45 procent) av de tillfrågade aktörerna som begär in dokumentation eller verifikation vid organisationens uppföljningar av upphandlingar.

Bristande kunskap/erfarenhet om hur man ställer miljökrav (57 procent) utgör det största hindret vid miljöanpassad upphandling. Andra vanliga problem är bristande intresse inom organisationen (26 procent), att miljöanpassad upphandling kostar mer (25 procent) och krångliga regler/lagstiftning (24 procent).

De tillfrågade aktörernas sammanfattande omdöme angående hur bra deras organisation är på miljöanpassad upphandling i praktiken resulterade i en splittrad population. En fjärdedel (24 procent) anser att deras organisation är Bra, varav tre procent svarar Mycket bra och 21 procent ger svaret Ganska bra. En liknande andel (22 procent) framhåller dock att deras organisation är Ganska dålig och fyra procent svarar att den är Mycket dålig. Den enskilt största andelen (45 procent) svarar att organisationen varken är bra eller dålig vad gäller miljöanpassad upphandling i praktiken.

3.3 Analys av delmålgrupperna

Genomförd undersökning visar att det förekommer tydliga skillnader i delmålgrupperna vad gäller miljöanpassat upphandlingsarbete. Ett sammanfattande och något övergripande svar är att aktörer med implementerad miljöpolicy och riktlinjer för upphandling överlag ger mer positivt instämmande svar. Även storleken, sett till inköpsvolym, tenderar att vara en avgörande faktor. Aktörer med större inköpsvolym ger nämligen genomgående mer positivt instämmande svar.

Vid analys av de olika organisationerna – landsting, kommuner och myndigheter – visar resultatet på en rad skillnader. Landsting ger genomgående mer positiva svar, medan kommuner och myndigheter ger mer varierade svar.

På frågan angående om de tillfrågade organisationerna har en policy eller riktlinjer för att miljöhänsyn ska tas vid upphandlingar ser fördelningen annorlunda ut. Landstingen avviker fortfarande positivt (100 procent), men har i detta sammanhang fått sällskap av Kommunerna (87 procent). Myndigheter är i stället de som ger negativt avvikande svar (72 mot 82 procent för samtliga). Landsting (89 procent) och Kommuner (75 procent) har även liknande svar när det kommer till nyttjandet av Miljöstyrningsrådets upphandlingskriterier. Det gäller inte för Myndigheter där endast 27 procent avger ett liknande svar.

3.4 Tidskomparation

Andelen som har miljöpolicy (cirka 80 procent) har varit relativt konstant vid alla tre mätillfällen – 2004, 2007 och 2009. Vidare har allt fler aktörer implementerat en policy eller riktlinjer för miljöhänsyn vid upphandlingar. 2004 svarade 41 procent att de hade en aktuell policy eller riktlinjer, 2007 hade denna andel ökat till 78 procent och 2009 har andelen ökat till 82 procent.

En positiv utveckling kan också konstateras angående om aktörerna har mål för miljöhänsyn vid upphandlingar – 47 procent 2007 till 55 procent 2009. Föreliggande studie påvisar även en positiv utveckling vad gäller en ökning av andelen offentliga aktörer som har personal utbildad inom miljöanpassad upphandling. 2004 svarade en tredjedel (34 procent) att de hade utbildad personal. 2007 hade denna andel ökat till 45 procent, och under årets mätning är det fler än hälften (52 procent). Därtill har andelen som svarar att de väljer de miljöbästa produkterna ökat från 38 till 52 procent mellan 2007 och 2009.

Andelen som använder sig av Miljöstyrningsrådets upphandlingskriterier/fd eku-verktyget har ökat successivt. 2004 svarade en andel på 42 procent Ja, 2007 hade denna andel ökat till 50 procent och vid årets undersökning framhåller 57 procent att de nyttjar de aktuella kriterierna/verktyget.

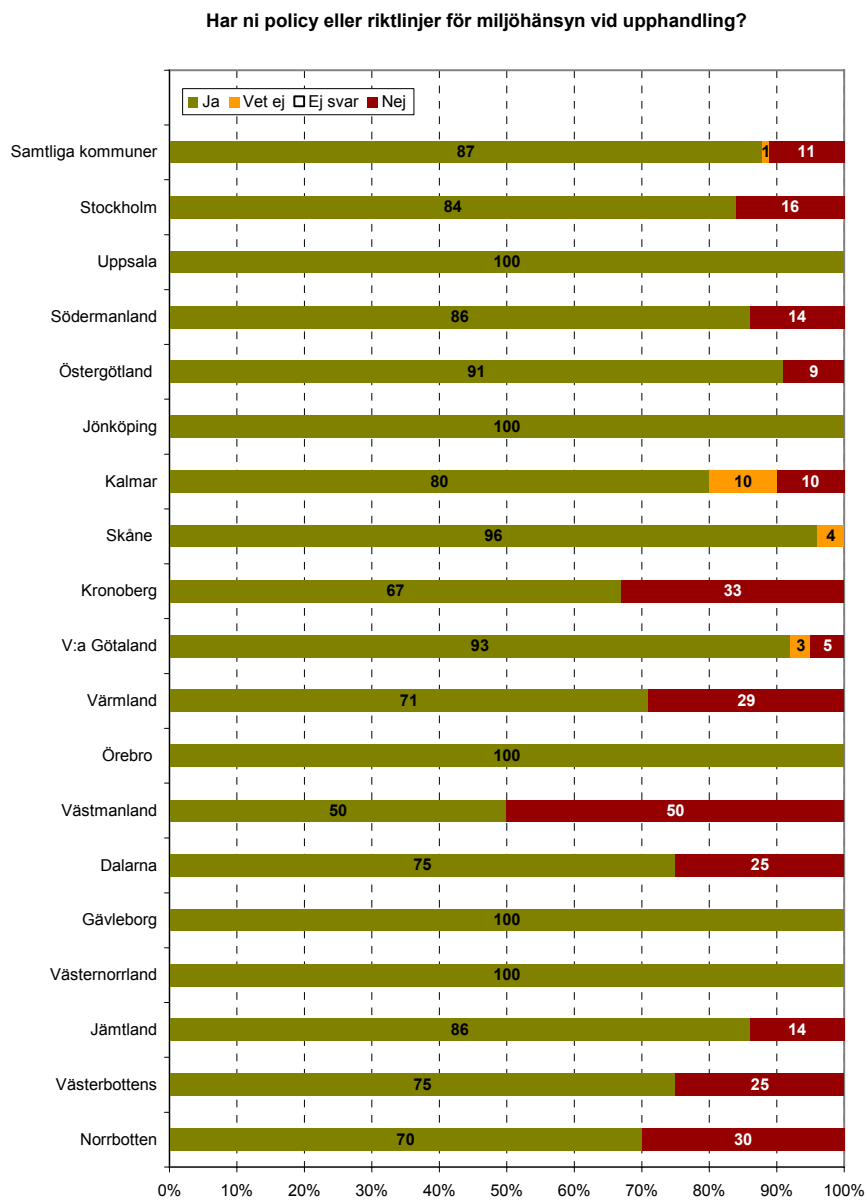
Årets undersökning påvisar en marginell förändring av aktörer som genomför behovs- och marknadsanalyser ur miljöperspektiv inför en upphandling. Det är framförallt andelen som tidigare svarade Aldrig som minskat från 22 procent till 18 procent mellan 2007 och 2009. En marginell förändring har även skett bland de svarande som svarar att de genomför uppföljningar angående miljöhänsyn. Mellan mätperioden 2007 till 2009 har andelen som svarade Aldrig minskat från 20 till 16 procent, och andelen som svarar Ibland har ökat från 23 till 27 procent. Vid årets mätning står det vidare klart att det blivit något vanligare att begära in dokumentation vid uppföljningar av upphandlingar. 2007 svarade 40 procent att de begärde in material och 2009 har denna andel ökat till 45 procent.

Ett fåtal frågeområden uppvisar negativ utveckling. 2007 svarade 46 procent av de tillfrågade att de använde kriterier från något miljömärke för att miljöanpassa organisationens upphandlingar, vilket vid 2009 års undersökning kan göras gällande för 43 procent. En minskning har också skett gällande aktörer som använder totalkostnadsberäkningar/livscykelkostnader, vilket har minskat sedan den föregående undersökningen 2007 – 48 procent svarade Ja 2007 och en tredjedel (32 procent) svarar Ja 2009.

Andelen som anser att bristande kunskap om hur man ställer miljökrav är ett stort hinder har ökat under samtliga tre genomförda mätningar. 2004 angav 48 procent att detta var ett hinder vilket ökade till 52 procent under 2007 års mätning. Resultatet från 2009 visar att ökningen fortsätter och 57 procent framhäver nu mer att bristande kunskap är ett stort hinder.

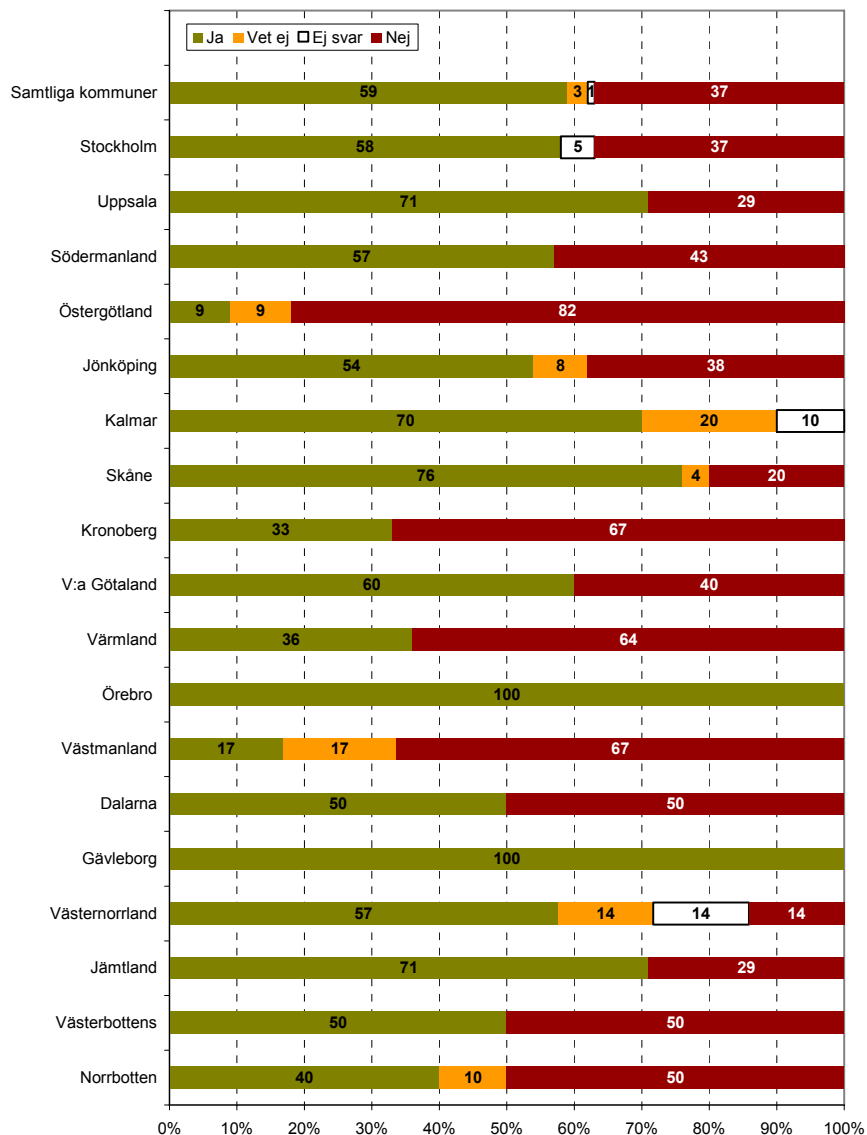
Undersökningen visar att den totala inköpsvolymen har minskat marginellt, från 201 miljarder 2007 till 199 miljarder 2009. ARS vill dock göra läsaren uppmärksam på att denna information är svår att insamla. Respondenterna kan ge olika uppskattningar och man bör ha i minnet att det vid båda mättillfällena är en andel om 18 procent som valt att inte lämna något svar, alternativt svarat att de inte vet.

Bilaga 1 Några länsvisa resultat

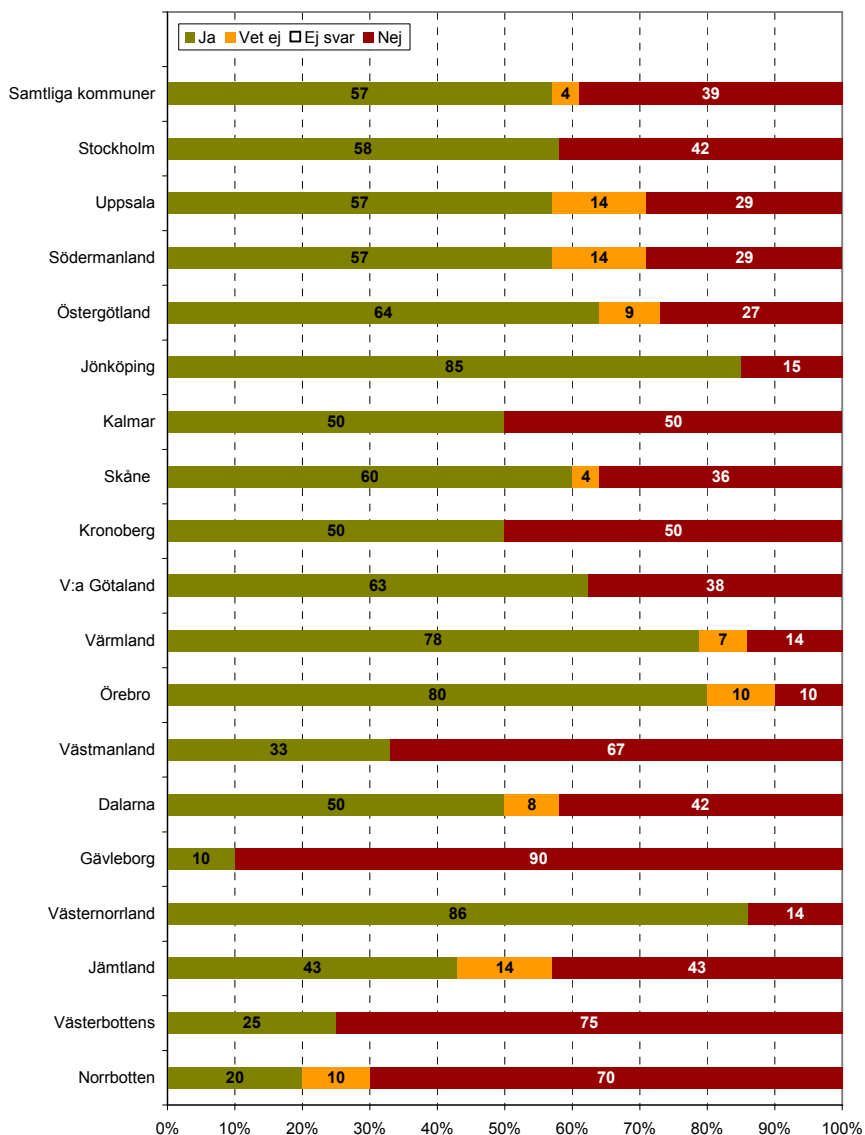

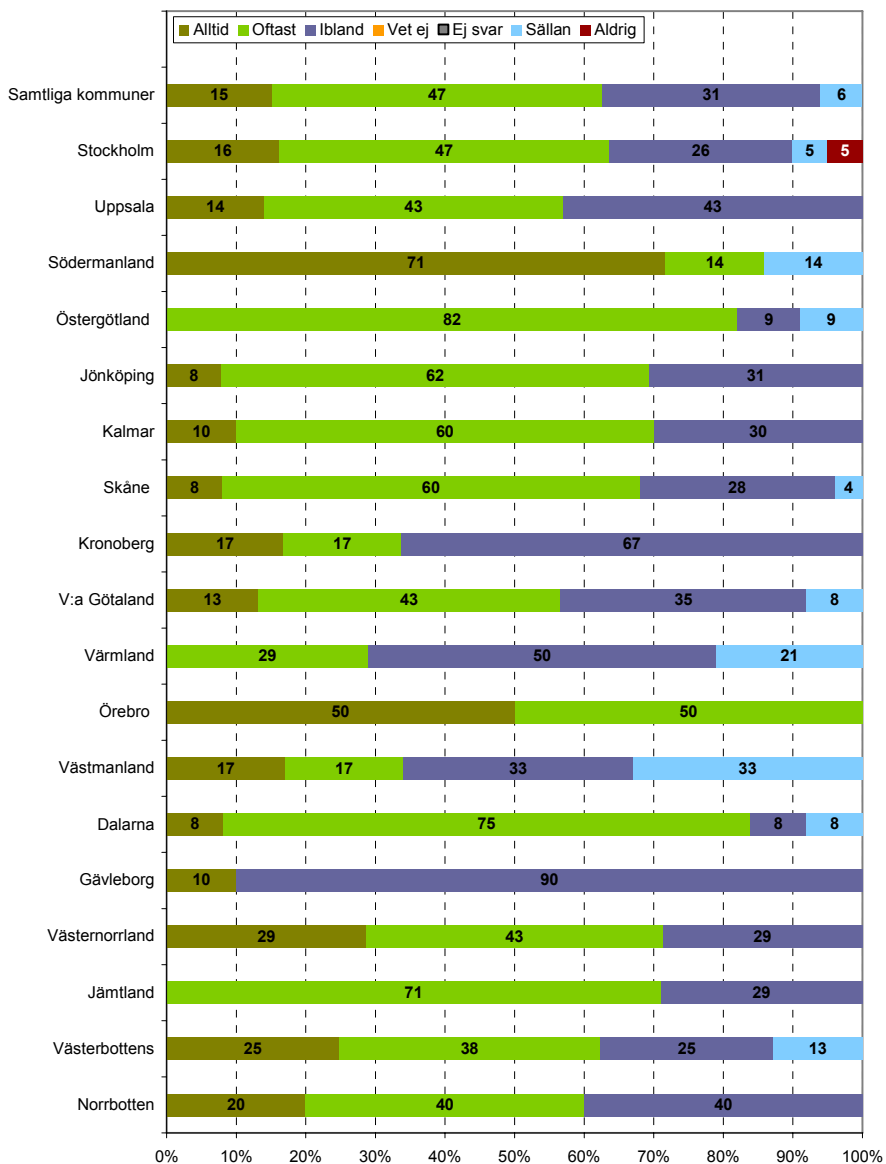
Har ni mål för miljöhänsyn vid upphandling?

Har personalen genomgått utbildning i miljöanpassad upphandling?

Ställer Ni miljökrav vid upphandling?

Bilaga 2 Frågeformulär

NATURVÅRDSVERKETS UNDERSÖKNING GÄLLANDEMILJÖHÄNSYN VID OFFENTLIG UPPHANDLING

Naturvårdsverket har givit ARS Research AB i uppdrag att genomföra denna studie av miljöhänsyn vid offentlig upphandling. Frågeformuläret är utarbetat av Naturvårdsverket och ARS i samråd. Har du frågor om undersökningen kan du ringa Michael Söderström på ARS (08-462 95 05) eller Tomas Chicote på Naturvårdsverket (08-698 85 33).

Frågor om miljöarbetet inom den organisation där du arbetar

1. Har organisationen ett miljöledningssystem?

1 Ja

2 Nej

---

3 Vet ej

2. Har organisationen en miljöpolicy?

1 Ja

2 Nej

---

3 Vet ej

3. Har organisationen en policy eller riktlinjer för att miljöhänsyn ska tas vid upphandling?

1 Ja

2 Nej

---

3 Vet ej

4. Har organisationen några mål för miljöhänsyn vid upphandling?

1 Ja

2 Nej

---

3 Vet ej

5. Har personalen som sköter upphandling genomgått någon utbildning i miljöanpassad upphandling?

1 Ja

2 Nej

---

3 Vet ej

6. Har ni miljökompetens inom organisationen som kan hjälpa till att formulera miljökrav?

1 Ja

2 Nej

---

3 Vet ej

Frågor om miljökrav vid upphandling

7. Ställer ni miljökrav vid upphandling?

1 Alltid

2 Oftast

3 Ibland

4 Sällan

5 Aldrig

---

6 Vet ej

8. Vid vilken typ av upphandlingar ställer ni miljökrav? Du kan ange flera svar.

1 Öppen upphandling

2 Förenklad upphandling

3 Direktupphandling

---

4 Vet ej

9. När ni avropar på ramavtal, väljs de miljöbästa produkterna ur sortimentet när det är relevant? (t.ex. energisnåla datorer)

1 Ja

2 Nej

---

3 Vet ej

10. Använder ni Miljöstyrningsrådets upphandlingskriterier (fd eku-verktyget) för att miljöanpassa er upphandling?

1 Ja

2 Nej

---

3 Vet ej

11. Om Nej, varför inte? Du kan ange fler alternativ.

1 Känner ej till dem

2 Har ej tillräcklig kunskap för att använda dem

3 De är för komplicerade

4 Annat

---

5 Vet ej

12. Använder ni Miljöstyrningsrådets helpdesk?

1 Ja

2 Nej

---

3 Vet ej

13. Använder ni kriterier från något miljömarke för att miljöanpassa er upphandling?

1 Ja

2 Nej

---

3 Vet ej

Frågor om metoder och uppföljning

14. I vilken omfattning förekommer det att ni gör en behovs- och marknadsanalys **ur miljöperspektiv** inför en upphandling?

1 Alltid

2 Oftast

3 Ibland

4 Sällan

5 Aldrig

---

6 Vet ej

15. Använder ni totalkostnadsberäkningar/livscykelkostnader (t.ex. beräkning av elförbrukning under produktens hela livslängd) när det är relevant?

1 Ja

2 Nej

---

3 Vet ej

16. Följer ni upp genomförda upphandlingar ur miljösynpunkt?

1 Alltid

2 Oftast

3 Ibland

4 Sällan

5 Aldrig

---

6 Vet ej

17. Om Ja, viken typ av uppföljning görs? Du kan ange flera svar.

1 Begär in data/dokumentation

2 Stickprovskontroller

3 Besök på plats

4 Avstämningsmöte med leverantör

5 Annat _____

---

6 Vet ej

18. Begärs någon typ av dokumentation/verifikation in vid uppföljningen? Du kan ange flera svar.

1 Ja, tredjepartskontroll, t.ex. miljömärkningslicens

2 Ja, andrapartskontroll, t.ex. IT-deklaration

3 Ja, förstapartskontroll, t.ex. självdeklaration, eget intyg

4 Nej

---

5 Vet ej

19. Om Ja, när begärs dokumentation/verifikation in? Du kan ange flera svar.

- 1 I samband med anbud
- 2 I samband med tilldelningsbeslut
- 3 Under kontraktstiden

- 5 Vet ej

Frågor om hinder och möjligheter

20. Vilka är de största hindren för miljöanpassad upphandling i er organisation? Du kan ange flera svar.

- 1 Miljöanpassad upphandling tar längre tid
- 2 Miljöanpassad upphandling kostar mer
- 3 Bristande intresse inom organisationen
- 4 Bristande kunskap/erfarenhet om hur man ställer miljökrav
- 5 Krångliga regler/lagstiftning
- 6 Annat

-
-
-
- 7 Vet ej

21. Vilken slags information eller vägledning behöver upphandlare för att i större utsträckning kunna ta miljöhänsyn? Du kan ange flera svar.

- 1 Information om upphandlingslagstiftningens bestämmelser om miljöhänsyn
- 2 Tillgängliga verktyg för miljöanpassad upphandling
- 3 Information om produkters miljöpåverkan
- 4 Information om hur miljöhänsyn kan tas genom användning av olika upphandlingsförfaranden
- 5 Goda exempel
- 6 Hjälpt att formulera miljökrav
- 7 Annat _____

---

8 Vet ej

22. Vad skulle få din organisation att i högre utsträckning ställa miljökrav vid upphandling?

---

23. Hur bra eller dålig anser du att din organisation är på miljöanpassad upphandling i praktiken?

- 1 Mycket bra
- 2 Ganska bra
- 3 Varken bra eller dåliga
- 4 Ganska dåliga
- 5 Mycket dåliga
- 6 Vet ej

Frågor om den organisation du arbetar inom

24. Hur stor är den årliga inköpsvolymen för din organisation i kronor räknat?

ca: _____ kr

25. Vilken är den huvudsakliga anskaffningsmetoden?

- 1 Avrop på ramavtal
- 2 Egna upphandlingar/ramavtal
- 3 Direktupphandlingar

- 4 Vet ej

26. Hur är upphandlingsarbetet organiserat?

- 1 Centraliserat för organisationen
- 2 Decentraliserat i organisationen
- 3 Både centraliserat och decentraliserat
- 4 Samverkan mellan flera organisationer, t. ex kommuner

- 5 Vet ej

Övriga synpunkter och kommentarer som du vill framföra till Naturvårdsverket.

VARMT TACK FÖR DIN VÄRDEFULLA MEDVERKAN!
Returnera svaret till ARS Research AB i det förfrankerade svars-
kuvertet.

Tar den offentliga sektorn miljöhänsyn vid upphandling?

RAPPORT 5997

NATURVÅRDSVERKET
ISBN 978-91-620-5997-2
ISSN 0282-7298

En enkätstudie 2009

För att se i vilken utsträckning miljökrav ställs vid offentlig upphandling har Naturvårdsverket låtit genomföra en enkätundersökning bland upphandlingsansvariga i samtliga kommuner, landsting och statliga myndigheter. Det är tredje gången denna typ av undersökning görs. Tidigare undersökningar har gjorts 2004 och 2007.

Undersökningsresultaten visar att 57 procent *Alltid* eller *Oftast* ställer miljökrav vid upphandling. Siffran är oförändrad jämfört med undersökningen från 2007. Däremot har andelen som har policy och mål för miljöhänsyn vid upphandling och utbildning i detsamma ökat. Även andelen som använder Miljöstyrningsrådets kriterier har ökat.

Organisationer med en policy för miljöhänsyn vid upphandling ger överlag mer positivt instämmande svar. Även aktörer med stor inköpsvolym tenderar att miljöanpassa sina upphandlingar i större utsträckning än de med liten inköpsvolym. Det största hindret för miljöanpassad upphandling anges vara bristande kunskap och erfarenhet om hur man ställer miljökrav.

I likhet med tidigare års enkätstudier är det skillnader mellan kommuner, landsting och myndigheter där landstingen är de som har kommit längst med att ställa miljökrav vid upphandling.

